

Sexuální výchova v rodině z pohledu adolescentů

Veronika Krátká

Bakalářská práce
2010

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Veronika KRÁTKÁ

Studijní program: B 7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika

Téma práce: Sexuální výchova v rodině z pohledu adolescentů

Zásady pro vypracování:

Analýza literárních pramenů a zpracování teoretických východisek

Příprava výzkumu, výběr a charakteristika výzkumného souboru

Provedení výzkumu

Zpracování a vyhodnocení výsledků výzkumu

Přijetí odpovídajících závěrů

Doporučení pro praxi

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

UZEL, R., MITLOHNER, M. Vybrané otázky lidské sexuality. 1.vyd. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2007. ISBN 978-80-7041-609-9.

MATĚJČEK, Z., POKORNÁ, M. Radostí a strastí. 1.vyd. Jinočany: H+H, 1998. ISBN 80-86022-21-8.

RAŠKOVÁ, M. Přípravenost učitele k sexuální výchově v kontextu pedagogické teorie a praxe v české primární škole. 1.vyd. Olomouc: UPOL, 2008. ISBN 978-80-244-2077-6.

MATĚJČEK, Z. Co, kdy a jak ve výchově dětí. 3.vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-494-X.

JANIŠ, K. Učební text k problematice rodinné a sexuální výchovy. 1.vyd. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2008. ISBN 978-80-7041-898-7.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Helena Řeháčková**
Ústav pedagogických věd
Datum zadání bakalářské práce: **18. ledna 2010**
Termín odevzdání bakalářské práce: **7. května 2010**

Ve Zlíně dne 18. ledna 2010

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 4.4. 2010

.....
Kučer' Krumla

¹⁾ Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

²⁾ Vysoká škola nejvýše může zveřejňovat disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Diplomová, diplomová, bakalářská a rigorózní práce odevzdaná uchazečem k obhajobě musí být též nymná pát pracovních dní před konáním obhajoby zveřejněny k nahlédnutí veřejnosti v místě určení vyššího předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdaním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 5;

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školství či vzdělávací zařízení, když-li náleží za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školství či vzdělávacího zařízení (školské dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo.

(1) Škola nebo školství či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Opatření-li autor takového díla užití zvolení bez věcného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat náhrady obyčejného prožití, jeho výše u soudu. Ústanovení § 35 odst. 3 stanoví neokřídleno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užití či poskytnout jinému licencí, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školství či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školství či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výjímky své domádky v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přeměnil přepis na úřadu náležitosti, které na vytvoření díla vynaložil, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k její výšce domádky školou nebo školství či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

V bakalářské práci se věnuji sexuální výchově z pohledu adolescentů. Cílem práce je zjistění, jak probíhá sexuální výchova v rodinách, jak ji vnímají adolescenti a zda ji považují za důležitou.

Teoretická část se zabývá rodinou, rodinnou výchovou a dospíváním. Popisuje vztahy a sexuální chování v dospívání. Dále se věnuje sexuální výchově v rodině a ve škole.

Praktická část poukazuje na důležitost sexuální výchovy pro děti a rodiče.

Klíčová slova: sexuální výchova, rodinná výchova, rodina, adolescence, vztahy v dospívání

ABSTRACT

My final thesis is devoted to sex education from the point of view of adolescents. The aim of my thesis is to find out how sex education is being taught in families and how it is accepted by adolescents and if they find it important.

The theoretical part of my final thesis deals with family, raising children and adolescence. It describes relationships and sexual behaviour during adolescence. It also deals with sex education in families and schools.

The practical part of my final thesis refers to the importance of sex education provided by parents.

Keywords: sex education, raising children, family, adolescence, relationships during adolescence.

Nato mtomíst ěbychcht ělapod ěkovat Mgr. Helen ě Řeháčková za odborné vedení a cenné rady ipřipomínky ke zpracování bakalářské práce.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 RODINA A RODINNÁ VÝCHOVA	12
1.1 FUNKCE RODINY	12
1.1.1 Biologicko–reprodukční funkce.....	12
1.1.2 Sociálně–ekonomická funkce.....	12
1.1.3 Socializačně–výchovná funkce.....	13
1.2 RODINNÉ PROSTŘEDÍ.....	13
1.2.1 Negativní prostředí (autoritativní).....	13
1.2.2 Pozitivní prostředí (liberální).....	14
1.2.3 Neutrální prostředí (demokratické).....	14
1.3 ROLE OTCE A MATKY	14
1.4 RODINNÁ VÝCHOVA	15
1.4.1 Rodinná výchovná jakost výchovného předmětu.....	16
2 DOSPÍVÁNÍ	17
2.1 RANÁ ADOLESCENCE.....	17
2.2 POZDNÍ ADOLESCENCE	18
3 VZTAHY A DOSPÍVÁNÍ	19
3.1 VZTAHY S RODIČI.....	20
3.2 ŠKOLA.....	21
3.3 VZTAHY S VRSTEVNÍKY.....	21
3.3.1 Přátelství.....	22
3.3.2 Romantické vztahy.....	22
3.4 SEXUÁLNÍ CHOVÁNÍ A DOSPÍVÁNÍ.....	24
4 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA	26
4.1 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA VE ŠKOLE	27
4.1.1 Proč bychom měli školou zastupovat rodiče při řešení sexuální výchovy?.....	28
4.2 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA V RODINĚ.....	29
4.2.1 První otázky.....	30
4.2.2 Dospívání.....	30
II PRAKTICKÁ ČÁST	32
5 VÝZKUM	33
5.1 CÍL VÝZKUMU A VÝZKUMNÝ PROBLÉM	33
5.2 VÝZKUMNÁ METODA.....	33
5.3 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU	34
5.3.1 Složení respondentů podle pohlaví.....	34
5.3.2 Tabulka respondentů.....	35
5.4 RESPONDENTL.....	35
5.5 REALIZACE ROZHOVORU	38
5.5.1 Průběh rozhovoru.....	38

5.6	METODAZPRACOVÁNÍ DAT	39
6	VYHODNOCENÍ ROZHOVORŮ.....	40
6.1	SEXUÁLNÍ VÝCHOVA VE ŠKOLE	40
6.2	KOMUNIKACE O SEXUALITĚ V RODINĚ.....	42
6.3	ZDROJE INFORMACÍ O SEXU	44
6.4	VYJADŘOVÁNÍ CÍŤOVÝCH ÚSTUPNĚ INTIMITY V RODINĚ.....	45
6.5	NÁZORY NA KONTROVERZNÍ TÉMATA	47
6.6	ANTI-KONCEPCE.....	48
6.7	MENSTRUACE.....	50
7	ZÁVĚR VÝZKUMU.....	51
	ZÁVĚR.....	53
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	54
	SEZNAM TABULEK.....	57
	SEZNAM PŘÍLOH.....	58

ÚVOD

Informace o sexualitě a sexuálním chování nás denně obklopují a o těchto tématech se vnaší společnosti hodně mluví. Sexualita není tabu, ale přesto může být pro dospívající těžké se na svůj sexuální život připravit. Z toho důvodu je sexuální výchova velmi důležitá. Cílem sexuální výchovy by měla být hlavně ochrana dospívajících, protože hlavní příčina nechtěných těhotenství a pohlavních chorob je neznalost vlastního sexu. Jedná se tedy hlavně o prevenci. Bohužel problémem je, že dospívající se spíše než o prevenci zajímají o jinou stránku sexuality. Zajímá je spíše jak se chovat při sexu, zda je délka jejich penisu normální apod. Proto je třeba jim v otázce prevence pomoci. Není překvapením, že ti informovanější jsou zodpovědnější. Sexuální výchova je nepostradatelnou oblastí ve vzdělávání.

Sexuální výchova by měla být hlavně výsadou rodičů a výchovave škole by jí měla pouze doplňovat a bohatovat. Školám v oblasti sexuality patří zejména informativní charakter, citová oblast jen rodičům. Sexuální výchova ve škole nemůže sexuální výchovu v rodině nikdy nahradit. Hlavním důvodem je, že dítě rodičům zcela důvěřuje a ví, že rodičům na něm záleží víc než komukoliv jinému. Přítomnost rodičů má tedy nezastupitelné místo. Každý, komu se dostalo správné sexuální výchovy, začne svůj sexuální život spocitem větší zodpovědnosti. Nemluvit s dětmi o sexu by mohlo vyvolat riskantní chování. Bohužel v některých rodinách se děti informací nedostane a děti jsou odkázány na informace od jinud. V nejlepším případě od školy. Pokud si rodiče nenaroufají s aminem a otevřenou konverzací o sexu vidí, že dítě má starost se vstupem do sexuálního života, mohou svému dítěti domluvit schůzku s odborníkem, například s sexuálním poradcem.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA A RODINNÁ VÝCHOVA

Život v rodině je jedním z nejdůležitějších aspektů lidské zkušenosti a rodina je základním stavebním kamenem společnosti. Definována byla mnohokrát, například:

„Rodina je skupina osob navzájem spojených buď smlouvou, manželstvím, pokrevním příbuzenstvím nebo adoptivními vztahy.“ (Čapek, 2006, s. 7).

Dále Jandourek (2001, s. 206) uvádí rodinu jako *„formu dlouhodobého solidárního soužití osob spojených příbuzenstvím zahrnující přede vším rodiče a děti. Další znaky toho, co je rodina, jsou sociokulturní podmínky. Patří k nim společné bydlení, příslušnost ke společenskému příbuzenskému okruhu, společná produkce a konzumace statků atd.“*

1.1 Funkce rodiny

Rodina plní celou řadu funkcí, patří sem jak biologické funkce, tak funkce sociální. Všechny funkce jsou důležité a navzájem se doplňují a podmiňují. Po čtyřech funkcích rodiny se mnohá autora uhlíší. Nejčastěji jsou uváděny tyto funkce podle Krause a Poláčkové (2001).

1.1.1 Biologicko-reprodukční funkce

Tato funkce má význam jak pro společnost, tak pro jedince, kteří rodinu tvoří. Společnost potřebuje stabilní reprodukční základnu, je tedy v jejím zájmu, aby se rodila nová generace dětí, které tyto perspektivy naplní. Existenci rodiny je také kulturně společensky regulována sexualita. Význam biologicko-reprodukční funkce pro jedince samotného je tak spatřován v uspokojování jeho biologických a sexuálních potřeb, stejně tak jako v uspokojování potřeb pokračování rodu každého jedince. Demografický vývoj společnosti má také mnoho sociálně-pedagogických souvislostí. Počet dětí, které navštěvují a využívají vzdělávací a výchovná zařízení, a jejich charakteristiky vytvářejí specifické požadavky na oblast péče o volný čas a na oblast institucionální výchovy.

1.1.2 Sociálně-ekonomická funkce

Rodina je považována za základní prvek rozvoje ekonomického systému společnosti. Členové rodiny se zapojují do výrobní i nevýrobní sféry v rámci výkonu povolání, ale přede vším se rodina jako celek stává významným spotřebitelem, na kterém je současný trh závislý. V rámci rodinného systému se také realizuje mnoho rozhodnutí týkajících se využití finančních a materiálních prostředků, investic a výdajů. Při rozdělování v rámci rodiny má tak významný sociální charakter – výdaj je zdrojem jejího užitého charakteru.

1.1.3 Socializačně-výchovná funkce

Rodina je první sociální skupina, která učí dítě působovat se sociálnímu životu, osvojovat si základní návyky a zvyky chování, které jsou ve společnosti běžné. Socializace v rodině je chápána především jako proces působení rodiny na její členy v celém souhrnu jevů a procesů: ekonomických, kulturních, sociálních, estetických, mravních, zdravotních atd. Hlavní úlohou socializačního procesu v rodině je přípravu dětí dospívajících na vstup do praktického života. Vedle socializačního dosahu rodiny je také významné působení mladší generace na starší. V současné době v souvislosti s rostoucí délkou soužití mladší, střední a starší generace vzrůstá dosah působení dětí dospívajících na rodiče i prarodiče v užší a širší rodině. V důsledku oslabování sociálních vztahů u starších členů rodiny je pro ně tato funkce důležitější než pro mladé. V generační struktuře rodiny je ale socializace dětí prvořadá, vzhledem k její závažnosti pro její osobnostní a sociální rozvoj, formování primární skupinové identity a integraci do rodiny. Proces socializace je realizován vždy jako činnost osobního působení členů rodiny navzájem, včetně kladných i záporných vlivů.

1.2 Rodinné prostředí

Rodinu lze označit jako přirozené prostředí, do kterého se člověk rodí a přejímá z něj, co mu bylo rodiči připraveno. Rodinné prostředí má nenahraditelný vliv na stimulaci různých rozvoje dítěte a vytváří pevné základy, ve kterém děti prožívají pocity přátelství, lásky, důvěry a bezpečí. Domov určuje, zdá se, šťastné, klidné a cítí se bezpečně. Nejběžnější členění rodinných prostředí je podle Janiše (2008).

1.2.1 Negativní prostředí (autoritativní)

V negativním prostředí je hlavním znakem vzbuzování strachu u dítěte a tím vyžadování poslušnosti. Dítě má podřízenou roli. Rodiče na dítěti vyžadují bezpodmínečné plnění všech příkazů a nařízení. Rodiče také nerespikují individualitu dítěte. Tento styl by doporučován v prvních populárně naučných publikacích pro rodiče. Ke změně došlo po druhé světové válce. Nejčastějším výchovným prostředkům patří příkaz a zákaz. V takovém prostředí naprosto chybí absence diskuse o případných rozhodnutích. U citově labilních dětí může dojít k útlumu a mohou se objevit neurotické stavy. Děti tím už v budoucnosti zcela chybě schopnosti samostatně rozhodovat.

1.2.2 Pozitivní prostředí (liberální)

Prostředí se nevyznačuje velkým řádem. Dítě si může dělat, co chce. Rodiče se k dítěti staví jako sobě rovnému a svou roli pojmají jako dozor a rozhodnutí. Děti nechávají dělat. Zde je vše postaveno na volbě dítěte, což může být některé děti uvádějí do stresových situací. Liberálnost prostředí nejčastěji vede k hledání „pevných“ bodů a jistot. Rodiče nechávají dítětem přílišnou volnost v jednání, vyhýbají se nařizování a vydávání příkazů. Pokud jsou rodiče pro dítě vhodným ideálem, pak může být takový přístup pozitivní. V mnoha případech může být takový přístup ze strany rodičů dovedst dítě do prostředí partnerů v různých sekt.

1.2.3 Neutrální prostředí (demokratické)

Neutrální prostředí je v podstatě ideální výchovné prostředí. Rodiče znají zájmy dítěte, jeho charakter, stejně tak jako jeho schopnosti a v tomto duchu je také vychovávají. Taková výchova předpokládá respektování vzájemných vztahů v rodině, spolupráci a společné řešení problémů.

Prostředí v rodině do značné míry souvisí s pojetím a plněním role otce v rodině. Sociologické průzkumy ukázaly, že role se změnila a je výraznější než funkce matky. Dříve bylo základním posláním otce opatrovat obživu a chránit rodinu před vnějšími vlivy. Dnes je ochrana směřována spíše dovnitř rodiny (před dysfunkcí rodiny). Otec přebírá výrazně výchovné vlivy i celou řadu domácích prací. Další faktor, který výrazně ovlivňuje rodinné prostředí je absence některého z rodičů (Janiš, 2008).

1.3 Role otce a matky

„Pojem role v odborném jazyce se týká vztahu mezi jednotlivcem a společenským řádem, například společensky definovaných očekávání, která člověk plní v souvislosti s určitou společenskou pozicí.“ (Gjurinová, Kubíčková, 2003, s. 52)

Role matky je v různých kulturách různě hodnocena nebo dokonce zvýhodňována. Matka reprezentuje mateřské chování a vliv její mateřské lásky je pro vývoj dítěte rozhodující. Její psychické nedostatky se projevují v jednání s dítětem a může to vyvolat pocit nejistoty. Pro dítě je důležité pocít jistoty a zvládnutí vývojových úkolů. Matka také utváří u dítěte schopnost komunikovat, rozvíjí jeho jazykové schopnosti a kultivuje jeho hodnoty a postoje. To vše chová představené vyhovující podmínky pro optimální vývoj dítěte. Matkám jsou přisuzovány v řadě postojek vlastním dětem než u otců, alevýzkumy nezjistily žádné významné rozdíly. Dcery se identifikují s matkami v sociálních rolích, u synů se

obraz matek může objevovat ve výběru erotických partnerů. Otec naproti tomu představuje dominantnější roli v rodině. Absence otce v rodině je spojována s výchovními obtížemi u dětí, zejména u chlapců. Otec v úči potomků uplatňuje více autority než matka, svou autoritu ale buduje zejména na základě „dobré rady“ a „srdečné pomoci“ než formou fyzických trestů. Otec nasvých dětech vyžaduje aktivitu a školní výkon. To, co bylo řečeno o matce, se tedy obecně vztahuje i na otce. Jejich působením může být jak pozitivní, tak negativní. Sociologické výzkumy potvrzují, že otcové nižších sociálních vrstev mají tendenci spíše fyzicky trestat, nežli verbálně vysvětlovat důvody vhodnějšímu chování. Postoje a hodnoty otce ovlivňují spíše syny, kteří od otce přebírají představy o roli muže a názory na opačné pohlaví. V dysfunkčních rodinách pak dochází k tomu, že syn převeze od otce názor, který degraduje postavení vlastní matky a roli ženy v naší společnosti (Čapek, 2006).

1.4 Rodinná výchova

Velmi často se objevuje názor, že zamnohé negativní jevy v společnosti je vinavá výchova v rodině. Na rodinu je přenesena odpovědnost za cílenou výchovu. Rodiče by měli mít představu, kam ve výchově směřují a jaké by dítě mělo být. U vědomělostaracionality cílů je u každého rodiče rozdílná. Záleží hlavně na jejich zkušenostech z mládí, vzdělání a na jejich osobnostech (Hintnaus, 1998).

Rodinnou výchovou můžeme rozumět souhrn výchovného působení, které se realizuje v rovině a prostoru konkrétní rodiny. Stává se tak autonomním a jedinečným prostředím, kde se někteří zúčastnění stávají subjektem a jiní objektem výchovy, kde se evplně míře uplatňuje zpečetná vazba a kde jsou voleny ty neoptimálnější metody, postupy a další nástroje k dosažení stanoveného cíle. Rodinná výchova se odvíjí od cílů, funkce a poslání rodiny. Těžiště rodinné výchovy tedy leží výhradně v rodinném prostředí. Role supervizora výchovy přebírají rodiče, kteří nejvíce prostředí dítěte, jeho psychiku, zájmy vlastní i ostatních členů rodiny. Rodiče mají největší vliv na tvorbu představ a cílů dítěte, na vzorce chování a na budování systému hodnot. Rodiče se výrazně podílejí na motivaci pro vzdělávání a plnění povinnosti školní docházky. Rodiče nemohou být nikdy zproštěni povinností a odpovědností za výchovu. Nikdo není oprávněn zasahovat do tohoto odpovědného úkolu. Výchova ukládá povinnosti jako rodičům, tak dětem. Rodiče musí dětem vnoovat povinnou péči a dít je vázánok rodičům poslušností a úctou (Janiš, 2008).

1.4.1 Rodinná výchova jako vyučovací předmět

Rodinná výchova je také povinný vyučovací předmět, který tvoří součást učebního plánu pro základní školy. Jedná se zde o kvalitativní přestavbu v oblasti konstrukce všech společností a delegovaných funkcí, včetně všech odpovídajících složek výchovy. Do těchto funkcí spadají garance sexuální výchovy, výchovy k partnerství, výchovy k manželství a k rodičovství (Janiš, 2008).

Pohled na rodinnou výchovu, chápání jejího smyslu, významu a obsahu, stejně tak jako i na její cíle, se bouří našinec mnohdy, ale mnohdy i otázek. Dopusud přetrvávají četné omyly v názírání na tento problém. Podle Jedličky (In Janiš, 2002) jsou tyto čtyři omyly:

1. Rodinná výchova je samozřejmost v současných českých školách.
2. To, co nedokáže, nestihne, opomenenebopokazí ve výchově dítěte rodina, napraví škola.
3. Lidé jsou připraveni, že budou vychovávat dorůstající generace.
4. Přípravenost dítěte na budoucí úlohu rodičů zajišťuje jakýkoli vyučovací předmět.

2 DOSPÍVÁNÍ

Období dospívání je přechodná doba mezi dětstvím a dospělostí. Zahrnuje dobu od 10 do 20 let. Během tohoto období dochází ke komplexní proměně osobnosti v somatické, psychické a sociální oblasti. Mnoho změn je podmíněno biologicky, vždy je ale významně ovlivňují psychické a sociální faktory. Dospívání představuje specifickou životní etapu, která se vyznačuje typickými znaky vrámci životního cyklu a má svůj objektivní i subjektivní význam. Je to období charakteristické pro hledání a přehodnocování, v němž má jedinec zvládnout vlastní proměnu, dosáhnout uspokojivého sociálního postavení a vytvořit si zralější formu vlastní identity. Současní dospívající chápou dětství jako dobu, kterou je potřeba co nejrychleji překlenout a vyrovnat se alespoň v některých oblastech dospělým. Adolescenti mají sklon se co nejdříve zbavit dětských vlastností a jednoznačné sociální podřízenosti. Usilují o co nejrychlejší získání svobody v rozhodování, ale povinnosti a zodpovědnosti dospělosti, přičemž mají velmi neochotně. Období dospívání je dobré rozdělit na dvě fáze: ranou adolescenci a pozdní adolescenci (Vágnerová, 2008).

2.1 Raná adolescence

Raná adolescence, označovaná také jako pubescence, zahrnuje prvních pět let dospívání. Tedy přibližně od 11. do 15. roku. Pubescence má svůj počátek jasně stanoven fyziologickými změnami, při kterých dochází k fyzické i psychické disharmonii. Dítě se začne výrazně protahovat, prodlužující se končetiny se ho ovládají. V psychice se projevuje zájem o vlastní prožívání, který s introspektivním náhledem jeho dílčích složek přináší v něm vzájemného souladu. Dospívající si uvědomuje, že si často něco jiného myslí, něco jiného cítí a něco jiného dělá. Tento soulad provází celou první fází dospívání. Je také spojen s typickou nejistotou a vnitřním napětím. Přírodním jevem u dospívajících je také klackovité chování, klátivá chůze, hluchost, pocit méněcennosti, nevyvážené reakce a výkony. Často se u nich stíhá činnost slenosti, poslušnost snedůklivostí, společenkost se samotářstvím a přátelskost surážlivostí. Během puberty se také dovršuje výkonnost poznávacích procesů. Rozdíly mezi chlapci a dívkami jsou jasně vidět jak v době nástupu, tak i v průběhu a ve způsobech prožívání puberty. Dívky předbíhají chlapce ve vývoji o jeden rok více. Dívky jsou oproti chlapcům klidnější, více společenské a přizpůsobivé. Hlavní rysy tohoto období jsou spatřovány zvláště v postupně se prohlubující vnitřní, „orientaci v dospělosti“ (Čačka, 2002).

Podle Schneiderové (2001) je puberta životním obdobím, kdy dívky a chlapci objevují a rozvíjejí svou sexualitu. Pubescence začíná díky hormonálním impulsům, které řídí schopnost rozmnožování a sexualitu. U dívek dochází k pohledným změnám hlavním uzrání zpravidla o jeden rok dříve než u chlapců. Velmi důležitá je také váha – menstruace se neobjevuje dříve než po 45 kg.

2.2 Pozdní adolescence

Pozdní adolescence zahrnuje další čtyři let života, její trvání je asi od 15. do 20. roku života. Vstup do této fáze je biologicky vymezen pohlavním dozráním, v této době většinou dochází k prvnímu pohlavnímu styku. Počátek adolescence je spojován s plnou reprodukční zralostí a v jejím průběhu se obvykle ukončují tělesný růst. Pro ukončení adolescence už ale biologická kritéria význam nemají – důležité jsou psychologická, sociologická a pedagogická kritéria (Macek, 2003).

Podle Čačka (2002) jsou podstatné rysy adolescence spatřovány ve dvou vzájemně se doplňujících a ovlivňujících procesech. Jedny se vztahují k personalizaci a druhé k problematice socializace a kultivace. Na významu nabývají hlavně otázky týkající se vlastního Já. Probíhá utváření názorů, postojů, sebepojetí atd. Postupně se pak utvářejí ideály, hodnoty a osobní životní poslání, o které se opírá konkrétní rozhodování a projevy charakteru. Jde o mezilidské a společenské projevy vycházející ze zkušeností, získané z kontaktů s okolním světem, a letaké jsou výslednicí jedinečných tendencí, snah a ideálů. Rozdíl mezi chlapci a dívkami v tempu dospívání se postupně vyrovnávají, i když dívky dosahují vrcholu vývoje průměrně v 19 letech, zatímco chlapci až ve 23 letech. Nároky kladené na dospívající jsou často srovnatelné s nároky kladenými na dospělé. Jejich plnění je různé, někdo je plní dříve, někdo později, jsou ale jedinci, u kterých jen velmi zanedbatelně posunuto do výsledků v moratoriu rolí.

3 VZTAHY V DOSPÍVÁNÍ

V **rané adolescenci** se mění vztahy s lidmi, s dospělými i s vrstevníky. Toto období je také nazýváno jako období experimentace s různými mezilidskými vztahy. Pubescent odmítá podřízené postavení, odmítá nadřazenost autorit, jako jsou rodiče a učitelé. Je k nim velmi kritický a nepřijímá nadřazenou pozici pouze tehdy, pokud si myslí, že si ji zaslouží. Nároky rozhodnutí autorit neakceptuje snadno, přemýšlí o nich a diskutuje. Nekeňné polemizování o názorech s dospělými ho utvrzuje v jeho schopnostech. Dohadování s dospělými je typickým znakem dospívání. Diskutováním s dospělými dosahuje pocitu, že se jim může rovnat. Pubescenti bývají často k dospělým netolerantní, vyžadují rovnoprávnost. Dospívající jsou kritičtější ke svým vrstevníkům, stejně jako jsou sebekritičtější sobě. Otom ale nemusí dospělí vůbec vědět, protože bývá pouze vnitřní záležitostí jedince. Pro osobnostní rozvoj dospívajícího jsou důležité sociální skupiny a instituce. Patří sem rodina, škola, volnočasové aktivity a vrstevnické skupiny.

- **Rodina** je důležité sociální zázemí. Pubescenti se od ní začínají odpoutávat a osamostatňovat se. Rodičovská autorita se mění a dochází k redukci její nadřazenosti.
- **Škola** je významná zdrojů budoucího sociálního začlenění, školní úspěšnost je podmínkou pro přijetí na vyšší školské instituce.
- **Volnočasové instituce** ovlivňují sociální začlenění dospívajícího a rozvoj jeho schopností a dovedností. Mohou kompenzovat školní neúspěšnost a negativní vliv rodiny.
- **Vrstevnická skupina** je pro pubescenta stále důležitější, identifikuje se s ní, stává se pro něj zdrojem emoční a sociální podpory. Rozvíjejí se zde přátelství a první lásky, ale i hierarchizované vztahy organizované v party, která má svého vůdce, který je respektován.

Dospívající výrazně rozlišují své teritorium, hlavně ve volnočasových aktivitách. Vrstevnická skupina má svá oblíbená místa, kde se schází. Jsou to například hospody, pizzerie, kina atd. Důležité ale je, že jsou to místa, kde obvykle nechodí dospělými, tudíž jsou chápána jako jejich teritorium. Podle nich by tam příslušníci jiné generace neměli mít přístup. V rámci sociálních skupin získává také dospívající nové role. Novou rolí pro něj je roledospívajícího, role členaparty a role blízkého přítel (Vágnerová, 2008).

Pozdní adolescence je fáze přechodu do dospělosti. Jedinec je čím dál více brán jako dospělý a zároveň se od něj očekává i odpovídající chování. Adolescent je zletilý a tudíž mnohem svobodnější. Starší adolescence je typická diferenciací a kvalitativní proměnou sociálních rolí a snimi spojených společenských požadavků. Z hlediska rozvoje profesní role je chápána jako nestabilní a proměnlivé období, kdy jedinec teprve hledá své postavení. Napočátku období je důležitá změna školy a na konci nástup do zaměstnání. V rámci různých sociálních skupin se dále rozvíjí a specifikuje role a postavení adolescentů. Pro další osobnostní rozvoj jsou důležité sociální skupiny, instituce a různé vztahy.

- **Rodina** zůstává významným sociálním zázemím. Vztahy s rodiči bývají na konci adolescence stabilizovány a vyřešeny.
- **Sekundární vzdělávací instituce.** Nástup do nové školy vede k další sociální diferenciaci.
- **Pracoviště** má vliv na vymezení sociální identity adolescenta.
- **Vrstevnická skupina** je nejdůležitější zdroj emoční a sociální opory. Rozvíjí se vztahy přátelství a prvních trvalejších partnerství. Pozdní adolescence je také fází ústupu od důrazu na skupinovou identitu, důležitým se stává individuální sebevymezení.

Dochází k další proměně a rozšíření teritorií, kterým může být spojené s odchodem na internát či koleje. Na konci pozdní adolescence už není důležité, zda se v teritoriu vyskytují dospělí, adolescenti je ignorují. Starší adolescenti získávají nové role a rozšiřují jiné. Někteří z nich představují základ pro vymezení specifických rolí dospělosti, kterými jsou profesní a partnerské role. Tyto role mohou mít pro dospívajícího různý význam, mohou být ceněny, ale i odmítány a považovány za předčasné. V tomto věku je důležitá předprofesní role, role pracujícího, role členů a účastníka skupiny, role blízkého přítelapartnerská role (Vágnerová, 2008).

3.1 Vztahy s rodiči

Podle Mackaa a Lacinové (2006) výzkumy v posledních dvoudeseti letech ukazují, že vztahy s rodiči a dětmi se vyvíjejí kontinuálně a že adolescence obvykle nepřináší v tomto vývoji nějaký radikální zvrát. Není potvrzeno, že vztahy s rodiči a adolescentů jsou o své povahou samy o sobě konfliktní a že jedním z úkolů tohoto období je tento konflikt přerušit. To dokazují i současné výzkumy, které dávají mezi generační vztahy v adolescenci do souvis-

losti s citovou vazbou a se jejím dosavadním vývojem. V období adolescence se výrazně rozšiřuje repertoár interpersonálních vztahů a i prostor, ve kterém se uplatňuje vazbové chování. Na vztahy s rodiči je třeba nahlížet i v souvislosti se vztahy k dalším osobám – dospělým autoritám i vrstevníkům. Charakteristickou rolí rodičů můžeme spatřovat v autentičném jednání se svými dětmi a v jejich zájmu o oboustranný a vzájemně respektující a akceptující vztah. Tím svým potomkům poskytují podporu při vývoji jejich vlastní seberegulace.

3.2 Škola

Dospívající jsou formováni mnoha výchovnými a vzdělávacími institucemi, ale systematické a odborné vedení ve škole je stále zastupitelné. Adolescenti už v učitelích nevidí „tabuizovanou autoritu“ a kritiku učitelů ve tomto období stávají normou chování. Dospívající na učitele oceňují hlavně především řízenou autoritu bez nadřazování, pochopení a dobrý vztah, ochotu vyslechnout jejich názory. Pozitivně také oceňují učitelovy odborné znalosti a pedagogické dovednosti. Velký význam má také pozitivní nálada, smysl pro humor a jednání bez nervozity a napětí. V kolektivitu řídí je třeba si vybojovat vlastní pozici v rámci skupiny a novým členům, hodnotacím, hlavně proto že kolektivní členitelnost je třeba sním smířit. Získaná role má vliv na další rozvoj osobnosti. V kolektivu se postupně vyčleňují užší skupinky a páry, které si pomáhají nebo se spolu vyčleňují nějaké zájmové aktivity. Dochází zákonitě i ke konfliktům a to ať už mezi jedinci, skupinkami, nebo v učí jedinci, například vůči některým učitelům (například kvůli nespravedlnosti, nepochopení či kvůli nepřiměřenosti). Na specializovaných školách bývá často problémem učitelů odborných předmětů, kteří si neuvědomují význam dodržování pedagogických zásad (Čačka, 2002).

3.3 Vztahy vrstevníky

Vztahy vrstevníky umožňují vzájemné sdílení a poskytování názorů, pocitů a vzorců chování. Vrstevníci plní komunikační a interakční funkce platformy, kde dospívajícím už lze hodnotit a testovat sám sebe. Adolescenti rádi napodobují a jsou rádi napodobováni. Představují se jako modely, které zastupují nejrizičnější druhy chování, ať už atraktivní nebo opovržením hodné. Dospívající jsou spokojeni, když jsou ostatními vrstevníky viděni, slyšeni a oceňováni. Toposiluje jejich vlastní pozici a pocit důležitosti. Vrstevníci, ať už vědomě či nevědomě, sdílejí stejné zkušenosti, stejné problémy a stejnou životní pozici. Tyto společné pocity, ale nebrání tomu, aby se necítili ve vrstevnických vztazích sami. Charakter

vztahů se ale během adolescence mění. Na počátku adolescence vznikají malé skupiny – party, ty jsou pouze chlapecké nebo dívčí. Mají kolem 6 členů a jsou neformální. V druhé fázi vznikají větší skupiny, kdy se tyto malé dívčí a chlapecké skupiny začnou setkávat spolu. Mají kolem dvaceti členů a jejich typickou aktivitou jsou nejrušnější večírky. Tyto skupiny vytvářejí prostor pro zahájení prvních heterosexuálních erotických kontaktů. V další fázi navazují adolescenti první partnerské vztahy. Tyto partnerské dvojice jsou základem pro vznik nových malých heterosexuálních skupin. V poslední fázi již přetrvávají pouze malé skupiny setravající na bázi hlubšího přátelství mezi páry. Členství v skupině získává dospívající sociální status a pocit vlastní hodnoty. Být akceptován a mít prestiž má obvykle větší význam pro chlapce než pro dívky (Macek, 2003).

3.3.1 Přátelství

Blízké přátelství jsou v adolescenci častější a důležitější mezi dívkami než mezi chlapci. U dívek je v přátelství důležitá otevřená komunikace, sdílení pocitů, inteligence, upřímnost a důvěra. Z toho hlediska je pro dívky nejobtížnější období předná adolescence. A to proto, že dívky jsou do těchto vztahů více emocionálně zaangażované a nejvíce se bojí odmítnutí. Přátelství chlapců jsou více kolektivní a založené hlavně na společných aktivitách a zájmech. Nejsou tak emocionálně zaangażované jako dívky, osobní vztahy pro ně začínají mít větší význam až ve střední a pozdní adolescenci. Blízké přátelství mezi chlapci a dívkou není časté, pokud existuje, má většinou specifickou funkci (Macek, 2003).

3.3.2 Romantické vztahy

První lásky dospívání patří, otomnění pochyb. Romantické vztahy jsou zmiňovány jako velmi významné v životě adolescenta. Tyto vztahy tvoří dominantní část sociálního života dospívajícího a jsou důležitou a plnou jejich světořádného i fantazijního. Ve věku kolem 15 let dočetnosti interakcí zvyšuje vztahsromantickým partnerem vztahy dospívajícího s rodiči, sourozenci i přáteli. Přemýšlení o jejich vztahy s partnerem vitrává až střední školáci 5-8 hodin týdně (Macek, Lacinová, 2006).

Podle Vágnerové (2008) jde v období dospívání o experimentování partnerskými vztahy. Zpočátku jde hlavně o zvědavost. Tělesné dospívání je spojeno s rozvojem erotických pocitů, dospívající jsou přitahováni jedinci opačného pohlaví. Prvním kontaktem předchází virtuální párování, kdy skupina dává dva jedince dohromady. To stimuluje tendenci navázat bližší kontakt, ale o hlubší vztah ještě nejde. Zájem o druhého vrstevníka může mít

charakter zamilovanosti, během těchto schůzek může dojít k prvním platonickým erotickým aktivitám. Můžou se také vyskytovat základní znaky intimity. Dospívající mají v této oblasti stanovená kritéria, která musí jedinec respektovat, pokud chce být uznávan. Ty mají charakter rituálů, například první rande, první polibek, necking atd. Vrstevnické standardy jsou stanoveny i pro časový průběh dosažení dílčích mezníků. Někdy může dojít k tlaku vrstevnických skupin na navázání vztahů proty, což není záměrem. Sexuální zájmy dospívajících se projevují především zvědavostí. O sexu se dovedou mluvit se svými kamarády, ale s partnerem většinou ne, před ním se stydí. V pubescenci sexuální potřeby uspokojují autoerotickými praktikami. Starší adolescenti naplňují vztahy sexualitou. Partnerský vztah lze také chápat jako zdroj sebepoznání, rozvíjí se hlavně altruismus a schopnost dávat přednost uspokojení potřeby blízkého člověka ukořizování vlastních. Většina lásek mezi dospívajícími má charakter experimentace, takže dlouho nevydrží. Adolescentní milostný vztah prochází dvěma fázemi – fází zamilovanosti a fází navázání vztahu, což není sněným. Dosažení intimity je možné nejříve na konci adolescence. Adolescentní milostný vztah přináší uspokojení nejen na erotické a emocionální úrovni, ale i v oblasti seberealizace. Nabývá zde ale na významu sexualita, která tvoří důležitou část partnerského vztahu. Samotnému styku předchází experimentace s jinými způsoby uspokojování. Mezi patří autoerotika, experimentace na homoerotické úrovni a heterosexuální erotika. První sexuální zkušenost je důležitým mezníkem v životě adolescenta. Je významná jak biologicky, tak psychosociálně. Představuje jeden z prožitků symbolizujících jednoznačný přechod do dospělosti. V průměru dochází k sexuálnímu styku mezi 17. a 18. rokem. Začátek sexuálního života je také ovlivněn příslušností k sociální vrstvě. U černošů začínají dříve než u studentů středních škol. První styk má i sociální význam, posiluje totiž prestiž jedince v adolescentní skupině. V období adolescence se může objevit tendence experimentovat s novou kompetencí. Jejím výsledkem je získání zkušeností s jinými partnery, ale i bližší sebepoznání. Dospívající rozlišují vztahy podle toho, zda jsou pouze erotické, nebo zda zahrnují lásku. Akceptují obě varianty, ale romantický vztah je více cenný. Toto období experimentace je fází, která předchází dospělosti, kdy je ve vztahu očekáváno zodpovědnost. Promiskuitu lze chápat jako jeden z projevů psychosociálního homoerotia. V současné době se sexuální chování dospívajících mění. Snižuje se tendence k promiskuitě, jsou více monogamní a používání kondomu je pro ně běžnou věcí. 62 % adolescentů udává, že měl pouze jednoho či dvě sexuální partnery a 64 % považuje kondom za samozřejmost. Bohužel se ale zvyšuje tendence k sexuálnímu násilí (13 % ado-

lescentů zažilo nucení k sexu proti své vůli). Se začátkem sexuálního života je spojen i strach z gravidity. Podle Trojana (2009) spousta dospívajících považuje společenský tlak za důležitý důvod, proč nepočkat s pohlavním stykem do vyššího věku. Tlak přátel, aby zašli v sexuálních aktivitách dále, osobně pociťují. Vliv kamarádů je v době dospívání velmi silný a adolescenti nevidí jinou možnost než „jít s davem“. Dívky pociťují většinou nátlak od svých partnerů a chlapců a opakod kamarádů stejného pohlaví.

„Každý rok otěhotní v České republice několik tisíc dívek ve věku pod 19 let, 80% z nich neúmyslně. Osm z deseti mladých dívek, které porodí do osmnácti let, nikdy neukončí střední školu. Asi 3000 všech mladých potratů (9%) jde na konto dospívajících. Celkový počet potratů, které jsou v ČR ročně provedeny, je 35–40 tisíc“ (Trojan, 2009, s. 107).

Věk prvního pohlavního styku v posledních desetiletích povolně klesá, nejvyšší změny jsou zaznamenány u dívek, které oproti minulým generacím vstupují do partnerského sexu ve stále mladším věku. Výzkum Weisse a Zvěřiny z roku 1994 uvádí, že nejvyšší procento dívek (37,6%) a chlapců (33,1%) zažilo první pohlavní styk mezi 16. a 17. rokem, dále pak mezi 18. a 19. rokem (35,8% dívka a 31,2% chlapců). Nejnižší procento pak ukázalo ve věku 13 let a 23 a více let (Uzel, Mitlöhner, 2007).

3.4 Sexuální chování dospívání

Dospívání je obdobím dramatických vývojových změn tělesných a psychických. Základním kritériem sexuální zralosti je schopnost vyprodukovat zralou gametu. U dívek dochází k prvnímu menstruačnímu krvácení většinou mezi 10.–15. rokem. Nenastane-li tak do 17. roku, jde o abnormalitu a je potřeba odborného vyšetření. Chlapci mají první výron semene většinou kolem 13. až 15. roku. Stupeň sexuální zralosti hodnotíme především podle rozvoje **druhotných sexuálních znaků**. U dívek to je růst prsou, tělesných proporcí, ochlupení v genitální oblasti a v podpaží. U chlapců je to velikost varlat, rozvoj typického ochlupení a hlasová mutace. Puberta přináší chlapcům vysokou úroveň erotizace a vysokou sexuální aktivitu, erotizace dívek není zdaleka tak rychlá a intenzivní. Tyto dívky jsou sice tělesně velice atraktivní, ale jejich sexuální aktivita se teprve rozvíjí. Je závislá na sexuálních zkušenostech a zvyšuje se s věkem. Tělesnému vývoji pohlavní zralost neodpovídá vždy vývoj psychosexuální (Zvěřina, 2003).

Mezi další rozdíly mezi ženami a muži patří **terciární znaky**. Je to například vyšší počet červených krvinek v krvi, což znamená souvisle správně a pravidelnou ztrátu krve během menstruace.

Dále sem patří také typické utváření kostry, zejména pánve, které je u žen prostornější. Ženy mají také menší hrudník, v důsledku toho je také menší vitální kapacita plic a tělesná výkonnost. Ale žena je oproti tomu odolnější vůči účinným látkám a dožívá se vyššího věku. Mezi terciární pohlavní znaky patří také rozdílná funkce mozku. Ženy mají například lepší verbální schopnosti, je depresivnější, méně agresivní a více empatická. Muž má lepší prostorovou orientaci (Uzel, Mitlöhner, 2007).

Do dnešní doby se přesně neví, co je spouštěčem puberty. U dívek je topná váha. Více než polovina dívek začne menstruovat při váze kolem 50 kilogramů. Ale individuálně je kritická hodnota, že když i v budoucnosti žena zhubne pod tuto kritickou hranici, menstruace opět ustane a začne, až žena znovu přibere. Puberta se může objevit předčasně, ale také opožděně. Předčasnou pubertu může způsobit užívání krémů s obsahem hormonu estrogenu či v důsledku hormonálních látek obsažených v potravinách nebo zemědělských produktech. Opožděná puberta může být následkem psychického i fyzického stresu (Uzel, Mitlöhner, 2007).

V pubertě a dospívání se podstatně formují schopnosti mladých lidí pro dospělé sexuální chování. Modelují se první pevnější citové vztahy a probíhá učením se životu a páru. Také se osvojují postoje k základním etickým hodnotám, jako je věrnost, stálost, spolehlivost a zodpovědnost. V období puberty jsou dospívající nejzranitelnější špatnými výchovnými vlivy a špatnými příklady. V tomto období si také mladý člověk nejnáze osvojí eticky defektní konzumní vztah k sexualitě. Etické defekty, které získá v tomto období, je pak obtížné dospělost zásadně změnit (Zvěřina, 2003).

4 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA

„Sexuální výchova je výchova zaměřená na osvojení návyků, znalostí, dovedností, hodnota postojů v oblasti sexuálních vztahů mezi pohlavími. Těžiště této výchovy je v rodině, jednotlivé oblasti jsou však zařazeny i do vzdělávacích programů základních a středních škol, například do předmětů rodinná výchova, občanská výchova, přírodopis, biologie apod.“ (Janiš, Čížková, 2007, s. 56).

Mnoho osvědčených odborníků nasvědčuje tomu, že úroveň poučování o sexualitě je mezi lidmi nedostatečná. To způsobuje, že se neustále objevují různé mýty a předsudky. Mezi ty nejvýznamnější patří mýtus o škodlivosti ananování a mýtus o škodlivosti antikoncepce.

Podle Zvěřiny (2003) je otevřená sexuální výchova zdrojem zodpovědnému a méně impulzivnímu přístupmu mladých lidí k sexualitě. Mladí lidé je třeba vychovávat k pozitivním postojům k sexualitě, namísto restriktivního předsvědčování dospívajících, aby „řekli sexu ne“. Tento postoj je typický pro USA. Důsledkem je, že nejvíce nedospělých těhotných dívek mají právě tam. Opakem jsou naopak poměry v Nizozemí, kde propagují strategii známou jako „dvojitý Holandský“, což je užívání hormonální antikoncepce a současně užívání kondomů. Přes všechny pokroky na poli vzdělávání zůstává oblast sexuální výchovy jednou z nejvíce problematických a rozporných. Nároky na sexuální výchovu podléhají politickým, sociálním a kulturním předsudkům. Knim se také přídávají postoje některých církví. Důvodem, proč je sexuální výchova tak kontroverzně chápána, jsou různé názory různých lidí v sexualitě především její rizika a hrozby sociální destabilizace. Jen někteří chápou sex jako oblast pozitivních citových zkušeností, radosti a plnění vztahů jinému člověku. Restriktivní přístup vychází z zákazů, různých hrozeb a potlačování. Nejvyšší hodnotu spatřuje v odříkání. Naopak liberální přístup k sexu vychází z toho, že pouze informovaný a poučený člověk dokáže správně hodnotit pozitivní a negativní, co sex přináší. Pouze takový člověk se chová zodpovědně. V otevřené sexuální výchově nenalezneme žádné negativní důsledky. Je nesporné, že lidé, kteří jsou o sexu včas a otevřeně poučeni, se své sexuální praxi chovají zodpovědněji a racionálněji než ti nepoučení. Uzel a Mitlöchner (2007) dále doplňují, že četné výzkumy v oblasti sexuální výchovy potvrdily, že poučená mládež začíná spohlavním stykem později než nepoučená. Sexuální výchova má také jasně blahodárný vliv na snížení výskytu sexuálně přenosných nemocí a nechtěných těhotenství.

4.1 Sexuální výchova ve škole

Sexuální výchova bývá často posuzována také z hlediska politického, náboženského nebo obecně etického. Vzdělání a uvědomění u učitelů však provádějí sexuální výchovu svých žáků už od J. A. Komenského, postupovali empiricky podporováni vlastní zkušeností, aniž by k tomu potřebovali osnovy. Největším problémem sexuální výchovy, který přetrvává dodnes, je spolupráce mezi výchovou školní a rodinnou (Uzel, Mitlöhner, 2007).

Sexuální výchova se stala součástí školního vzdělávání v České republice stejně jako je tomu v zahraničí, a to i v zemích s výraznějším vlivem církve. Liší se ale celkovou koncepcí, obsahem, formou, ale i věkem žáků, kteří mají být v těchto otázkách vzděláváni. Sexuální výchova už pozbyla svůj jediný význam, který spočíval v poučení před nechtěným těhotenstvím a prevenci AIDS a rozšířila se do dalších forem informovanosti a osvěty a byl úrazně vyjádřen požadavek na odbornou kvalifikaci učitelů (Rašková, 2008).

Zvěřina (2003) uvádí, že při zavádění sexuální výchovy do škol se vycházelo z toho, že tabuizace sexuálních témat vedeknechtěnému zkreslení jejich významu a podporuje negativní postoj k sexu. Škola musí spolupracovat s rodinou. Jak je ale známo, mnohorodičů není schopno vědět o sexu řádně poučit, to ale nejsou schopni ani mnozí učitelé. Nemůžou se ale připustit, aby hlavním zdrojem informací byli vrstevníci a zcela pokoutní zdroje. Podle Raškové (2008) vychází sexuální výchova ve škole z předpokladu, že prvotní úlohu zde má rodina. Škola může žáka pouze obohatovat, doplňovat, rozvíjet či podporovat správné výchovné působení rodiny a rozhodně musí respektovat její požadavky.

Podle Zvěřiny (2003) jsou hlavní cíle sexuální výchovy:

1. Předat dětem znalost z anatomie, fyziologie, psychologie a etiky sexuality v sociálních vztazích tak, aby jedinec potémohl být ve dnešní racionální motivaci a aby byl chráněn před škodlivým vlivem mýtu a před sudky.
2. Poskytnout jedinci předpoklady, aby mohl vytvořit sobě vlastní hodnotové schéma a zodpovědně směřovat vlastní život.
3. Je potřeba vycházet z toho, že sexualita je nedílnou součástí lidského života. Že je spjata s vývojem lidstva, tradicí a současností partnerských vztahů a společenské struktury.
4. Je třeba respektovat obrovskou složitost a pestrost různých stanovisek.

Sexuální výchova je součástí celého procesu výuky a provádějí ji všichni vychovatelé a učitelé. Jen určitě problémy vyžadují speciální znalosti a přístupy. Pokud má učitel vyhraněné mravní postoje, neměl by je před žáky tajit. Ale pokud mu tyto postoje brání v poučení žáka, jak to vyžadují zásady školní správy, měl by toto poučení svěřit jiné osobě (Zvěřina, 2003).

Mezi etické zásady otevírání sexuální výchovy patří podle Zvěřiny (2003) následující:

1. Nikdo nesmí zneužívat jinou osobu pro své osobní spokojení.
2. Fyzický, psychický nátlak a agrese jsou porušováním osobní svobody.
3. Sex v partnerském vztahu je vždy přirozenější a hodnotnější než příležitostný sex.
4. Partnerská věrnost je většinou lidí pozitivně hodnocena a škola toto hodnocení podporuje.
5. Úplné odmítnutí sexu je kulturní artefakt. Naopak je třeba odmítnout dehumanizaci, která je přítomná v pornografii.
6. Obě pohlaví jsou v sexuální morálce rovnocenná. Zastaralou dvojímorálku je nutné odsoudit.
7. Je nutné silově změnit tradiční sexuální role, protože mají negativní vliv na sexuální partnerské vztahy.
8. Stejně jako v jiných oblastech života je třeba i v sexuálních vztazích odmítnout rasovou diskriminaci.
9. Zlepšení pozice homosexuálů ve společnosti má škola u vědomělen pomáhat.
10. Sexuální vztahy existují také mezi tělesně a mentálně postiženými lidmi, mezi ženami, vojáky a základní službou.
11. I sexuální liberalizace má své meze. Sexuální projevy, které utlačují a činí jiné lidi nezúčastněnými, není možné tolerovat.

4.1.1 Proč bychom měla škola zastupovat rodiče při sexuální výchově?

Tobysamozřejmě neměla. Videálnímsvětěbyspolurodičeadětimělimluvitosexuálníchotázkáchslušně,snadnoaotevírání.Rodičebymělidátdětěpřesnéinformace,sdělit hodnoty a propagovat pozitivní a zdravé postoje k sexualitě. Realitou ale je, že rodiče a

dokonce i děti čekávají se sexuální výchovou pomoc. Rodiče chápou důležitost informací, které děti potřebují znát, aby pochopily a ocenily sexualitu. V době dospívání je mnoho aktuálních témat, jako například tlak kamarádů, těhotenství mladistvých, sexuální rozhodování a pohlavně přenosné nemoci. Rodiče si uvědomují, že musí dítě naučit jak reagovat a rozhodovat se, pokud není matka ani otec nablízku. Pomoc s tímto úkolem stále častěji hledají ve škole. Veřejnost už dlouho očekává partnerství rodiny a školy, které by podporovalo a propagovalo sexuální výchovu. Rodiče by se měli aktivně účastnit procesu vytváření osnov a to hlavně proto, že to podporuje důvěru a porozumění ohledně obsahu kvality učebního programu. Pokud spolu rodiče a školy spolupracují, mají z toho děti jasnou užitek. Nejnovější studie u nás ukazují, že 85 % rodičů souhlasí se sexuální výchovou ve škole. Bohužel ironií osuduje, že méně než 5 % studentů vůbec celkem toto vzdělání získá. Solidní sexuální výchova je zavedena pouze asi v 5 % škol (Trojan, 2009).

4.2 Sexuální výchova v rodině

Každý, kdo má děti a zájem o jejich, neunikne otázce, co a jak dělat, aby je připravil na období jejich rozvinuté sexuality, kdy budou samy zvládat rodinu. Matějček (2000) uvádí, že sexuální výchova patří k výchovaci tvorbě. Nestačí pouhé poučení o sexuálních věcech, ale jde o to být k dítěti empatický, pomáhat jim a dobrými příklady vycházet. Nad sexuální poučením, nad informacemi, ať už v knize a v časopisech, je tady ještě něco, co tomu dává smysl, směřací. A to aby to bylo dítěti radost a uspokojení, společně s užitek nikomu ke škodě, bolesti a ponížení. O tom, jaké bude mít dítě jednu vztahy k jiným lidem – vztahy milenecké, manželské, rodičovské, rozhoduje vztah mezi dítětem a jeho rodiči. Dobrý vztah je základ pro sexuální výchovu. Další úroveň sexuální výchovy je vzor, který každé dítě vidí ve svých rodičích. Příkladné sexuální chování je velmi důležité a taková rodinná atmosféra představuje ideální prostředí pro další rovinu ve výchovném schématu – sexuální poučení. Je to rovina vědomostí, informací a znalostí, které dítě získává od rodičů, z knih a jiných zdrojů jako je internet a počítačové školy. Jemnohodnotní, které jsou od rodičů poučeny a vychovávány tak, že jim toho škola už nemá mnoho co přidat. Na druhou stranu jsou ale také rodiny, ve kterých se dítětem ve věcech sexuality nedostane ani poučení, ani výchovy. Je tedy lépe, když se dítěti dostane taktního poučení ve škole než netaktního od kamarádů a u nás i božerotických časopisů a internetových stránek.

Rašková (2008, s. 38) uvádí: „Řešení problematiky sexuální výchovy z pohledu rodiny je záležitostí jejich svobodné volby. O tom, že důležitost správné rodičovské výchovy má ne-

smírný vliv pro další život dítěte, nelze diskutovat. I když rodičůvskou koncepcí sexuální výchovy nelze řídit, z pedagogického hlediska můžeme rodiče apelovat, aby nepodceňovali sexuální výchovu a aby se jí nevyhýbali. Každý rodič by měl myslet na to, že dítě žije a bude vyrůstat ve společnosti, ve které by základní, přiměřené a pravdivé informace neměly být nikomu upírány.“

4.2.1 První otázky

Naprvní otázky týkající se reprodukce, tedy „jak dítěti přicházejí na svět“, přicházejí řeč už někdy kolem pátého roku. Dítě už se většinou dovede sdělit, jak se dostane na svět, jak se dostane do světa. Maminky vědí, a děti se začínají o to, jak se dostal do světa. Tato otázka často každého rodiče, a pokud setak ještě stane v nevhodném místě či v nevhodný čas, je důležitá dítěti dát odpověď ještě předtím, než se narodí. Pro dítě je vhodné krátkou formou pohlavního styku. Informace o tom, že maminka má pochvu a tatínek penis, není nijak předčasná, stejně jako poučení o mužské spermii a ženském vajíčku, které se spojí při spojení pohlavních orgánů, dostanou, a dítěť pak vyrůstá u maminky v děloze. Takový výklad se může doplnit pomocí dětské obrázkové knížky. Nejvíce nápadné je skutečné těhotenství. Velmi důležité je dítěti nejpozději ve čtyřech letech vysvětlit rozdíl mezi nevhodnými a vhodnými dotyky. Dítě by se mělo umět samo rozhodnout, které dotyky jsou mu příjemné a které ne. Důležitá je také varování před cizími lidmi, které dítěť láká jako aut nebo na nějakém místě. Sexuální výchova od nejtěplejšího věku představuje účinnou prevenci sexuální kriminality. Podle posledních výzkumů nejméně jedna z čtyř dívek a jeden z deseti chlapců jsou ve věku do třinácti let nějakým způsobem sexuálně obtěžováni. Deset procent všech obtěžených sexuálně zneužívání je mladších šesti let. Více než sedmdesát procent těchto případů má svůj původ v rodině (Uzel, Mitlöhner, 2007).

4.2.2 Dospívání

Dospívající jsou z vědavinálasku, sex a mezilidské vztahy. Chcejí znát podrobnosti a mají plnou hlavu starostí, málokdy si ale dojdou odvahy nahlas je vyslovit. Často se necítí úplně bezpečně, když mají o takových intimních záležitostech mluvit s rodiči. Samozřejmě se ale nezajímají jen o sex, mají zájem o celý život, o vztahy mezi lidmi, o pochopení sebe samých. Mladí lidé jsou z vědavinálasku, hodnoty a morální zásady, potřebují pomoc při vyrovnání se s tlakem partnerů a svým očekáváním, jsou zmateni, což se týká sexuálních pocitů a touhy. Každý dospívající potřebuje slyšet informace o sexuálním vývoji, pohlavním styku, těhotenství, přenosných pohlavních chorobách, antikoncepci atd. V dospívání je

běžné, že si děti vytvoří pevné pouto k osobě stejného pohlaví, která zaujímá důležitou roli v jejich životě. Tohoto člověka obdivují a váží si ho, je ten někdo, kým by se jednou chtěli stát. Takové přátelství jim může nabídnout pocit hlubokého zájmu o vlastní osobu a pochopení. V tomto vztahu se cítí bezpečně, když se potřebují svéřit nebo snažit se poradit. V neúplné rodině se rodiče snaží zastávat roli matky i otce, ale se sexuálními problémy bojují. Osamělý rodič by měl zvážit, zda by nebylo vhodné požádat o roli vzoru stejného pohlaví prarodiče, tetu nebo strýce. Pokud rodič věnuje potřebám svého dítěte pozornost, vytvářejí příležitost k otevřené komunikaci, ke sdílení konkrétních informací a rodinných hodnot, všichni se tak dle potřeb cítí důvěry a pohody při přeměně jejich „sexuálního já“ v dospělé. Každý rodič si musí uvědomit, že nabízet takové informace dětem neznamená, že je podporuje v sexuálních aktivitách. Studie ukazují, že pokud dospívající takové informace a komunikaci odmítají, pravděpodobně se sexem již experimentují. A na druhou stranu láska plná a upřímná rodinná diskuze o sexuálních zkušenostech zabránění následkům „sexuálního šířáku“ spíše než jakákoliv zstrašovací taktika či polopravdy (Trojan, 2009).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 VÝZKUM

5.1 Cíl výzkumu a výzkumný problém

Cílem mého výzkumu je zjistit, jak probíhá sexuální výchova v rodinách a jak na ni pohlíží její adolescenti. Také bych chtěla zjistit, jak vnímají tyto informace podané od rodičů a na kolik jsou pro ně užitečné. Dalším cílem je zjistit, jak probíhá sexuální výchova ve škole, co je jejím obsahem, zda má správnou časováním a zda poskytuje další dospívajícím nové informace.

Jako **výzkumný problém** jsem si zvolila otázku:

Jak adolescenti vnímají sexuální výchovu probíhající ve škole a v jejich rodině?

Vzhledem k typu výzkumného problému jsem zvolila kvalitativní výzkum. Creswell (In Hendl, 2005, s. 50) definuje kvalitativní výzkum takto:

„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založen na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“

5.2 Výzkumná metoda

Jako výzkumnou metodu pro výzkum jsem si zvolila polostrukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami. Otázky jsem si předem připravila a poté je kladla respondentům. Pokud bylan některá odpověď nejasná nebo naopak zajímavá, kladla jsem doplňující otázky a nechávala respondenty odpovídat vícerozvět. Metodou rozhovoru jsem si vybral proto, že je pro dané téma nezbytné mít podrobnější informace, které bys nemusely v dotazníku objevit. Jako další výhody metody rozhovoru vidím 100% návratnost, možnost reakce na otázku, popříjich úprava a samozřejmě možnost pozorování respondentů. V případě neporozumění otázky respondentem je zde taková výhoda vysvětlit, jak byla otázka myšlena.

Disman (2009, s. 124) definuje rozhovor takto:

„Vyžadované informace jsou získány v přímé interakci s respondentem. Rozhovor může být prováděn tváří v tvář nebo telefonicky.“

K rozhovoru jsem si stanovila několik oblastí, podle kterých jsem později vytvářela otázky.

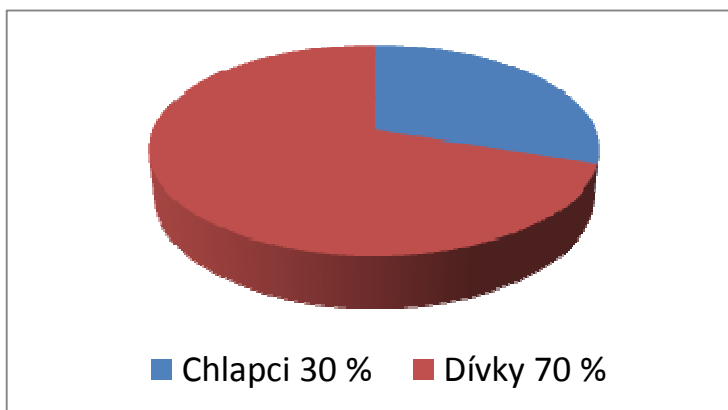
Téma jsem zkoumala v oblastech:

1. Situace v rodině a vzájemná komunikace rodičů a dětí.
2. Vztah mezi dětmi a rodiči či intimní vztahy v rodině.
3. Pocity z sexuální výchovy podané rodiči či.
4. Průběh sexuální výchovy v rodině a ve škole.
5. Načasování sexuální výchovy ve škole i v rodině.
6. Zdroje čerpání informací o sexualitě.
7. Význam a důležitost sexuální výchovy.
8. Názory na oblast zez sexuálního života.

5.3 Charakteristika výzkumného vzorku

Výzkum se účastnilo 10 adolescentů ve věku od 15 do 20 let. Respondenti jsem získávala metodou „sněhové koule“, což znamená, že jsem navázala kontakt s určitou skupinou jedinců, pomocí nichž jsem se poté dostala k dalším relevantním jedincům. Zároveň jsem se snažila mít respondenty z různých základních škol, aby nedošlo ke zkreslení při vyhodnocování sexuální výchovy ve škole. Respondenti byli vevětšině případů úplnými chlapci.

5.3.1 Složení respondentů podle pohlaví

Obrázek 1: Složení respondentů podle pohlaví
Zdroj: Vlastní

5.3.2 Tabulka respondentů

Číslo	Respondent	Věk	Komunikace s rodiči o sexualitě
1.	Alena	19	Žádná
2.	Dan	20	Žádná
3.	Martina	19	Žádná
4.	Michaela	19	S matkou
5.	Petr	16	Minimální s přítelem matky
6.	Petra	19	Žádná
7.	Radana	19	S oběma, spíše s matkou
8.	Zdeněk	15	S oběma, spíše s matkou
9.	Zuzana H.	18	Žádná
10.	Zuzana V.	20	Minimální s matkou

Tabulka č. 1: Respondenti

Zdroj: Vlastní

5.4 Respondenti

Jako nedílnou součástí rozhovoru považují představení respondentů. Všichni byli obeznámeni s účelem nahrávání rozhovoru a jeho pozdějším využitím. Každý z respondentů měl právo na některé otázky neodpovídat, toho ale nikdo nevyužil.

- **Alena, 19let.**

Rodinná situace: Alena bydlí s matkou a jejím přítelem, má bratra a sestru. Bratr je o deset let mladší a sestra o dva roky starší. Sestra studuje vysokou školu, vídají se málokdy. Alena studuje v Prostějově oděvní školu O.P. Prostějov.

Pozorování během rozhovoru: Zpočátku byla ochotná k rozhovoru, později na ní bylo vidět, že se jí do povídání nechce. Odpovídala velmi stroze. U intimních otázek byla patrně nervozita, uhýbal pohledem a snažila se rychle přejít k jinému tématu.

- **Dan, 20let.**

Rodinná situace: Dan žije s rodiči a s mladší sestrou. Oba rodiče pracují a sestra studuje. Čas spolu tráví jen velmi výjimečně. Dan studuje UTB ve Zlíně a aktivně se věnuje hokeji a fotbalu.

Pozorování během rozhovoru: Ochotný a usměvavý. Odpovídal stroze, ale rozhovor bral vážně a na dotázky odpovídal, když se zamýšlel. Během celého rozhovoru působil klidně a uvolněně. Beznámě nervozity.

- **Martina**, 19let.

Rodinná situace: Martina bydlí s oběma rodiči a dvěma sestrami. Obě sestry mají přes třicet let, rodiče mají Martina v pozdějším věku. S sestrami nemá dobrý vztah a nevyhledává je. Studuje střední školu v Olomouci.

Pozorování během rozhovoru: Z počátku byla velmi vážná, později se uvolnila a vtipkovala. Na otázky odpovídala velmi otevřeně, byla ochotná a rozhovor jí bavil. Během celého rozhovoru působila velmi klidně, bez nervozity.

- **Michaela**, 19let.

Rodinná situace: Míša bydlí s rodiči a mladším bratrem. S bratrem se vidá pouze o víkend, protože studuje v jiném městě, kde je na kolejích. S rodiči tráví každý všední večer, mají spolu velmi hezký a bezproblémový vztah. Míša studuje pedagogickou školu v Přerově.

Pozorování během rozhovoru: Rozhovor byl velmi ochotná. Po celou dobu byla uvolněná a upovídaná. Později uvedla, že se během rozhovoru cítila dobře a rozhovor jí bavil. Mluvila otevřeně ke všem tématům a nestyděla se.

- **Petr**, 16let.

Rodinná situace: Petr bydlí s matkou a jejím přítelem, rodiče jsou rozvedeni a otce nevidá. S matkou nemá dobrý vztah, uvedl, že kdyžs polu mluví, tak se pouze hádají. Naopak s matčiným přítelem má dobrý vztah, respektuje ho a vnímá ho jako otce. Petr studuje na střední škole v Přerově a je aktivním sportovcem.

Pozorování během rozhovoru: Petr byl po celou dobu vstřícný a usměvavý. Vtipkoval a působil uvolněně a nenuceně. Na otázky však odpovídal stroze a u intimnějších otázkách namítl, že by patrně ochotněji a podrobněji odpovídal. Celou dobu působil sebevědomě a sebestvě.

- **Petra**, 19let.

Rodinná situace: Petra bydlí s oběma rodiči a mladším bratrem. S rodiči i s bratrem má dobrý vztah, tráví společně všechny svátky a každý víkend spolu tráví neděle. S rodiči si ale povídají pouze minimálně, otec je silná autorita, proto s ním nemá blízký vztah a matkanám nemá časem zájem o jejich problémy.

Pozorování během rozhovoru: Petra byla velmi ochotná a na všechny otázky odpovídala otevřeně. Byla upovídaná a její rozhovor byl nejdelší. Nebyla nervózní a vtipkovala. Byla naivní a z rozhovoru bere vážně.

- **Radana**, 19let.

Rodinná situace: Radana bydlí s oběma rodiči a mladší sestrou. Doma bydlí pouze o víkendy, studuje totiž ve Zlíně obor Všeobecná sestra a je tam také na koleji. Srodičímá velmi dobrý vztah, celá víkendy tráví spolu.

Pozorování během rozhovoru: Radana působila po celou dobu velmi vážně. Své odpovědi si dobře promýšlela a působila sebejistě. Nejevila žádné známky nervozity a na každou otázku odpovídala jasně.

- **Zdeněk**, 15let.

Rodinná situace: Zdeněk bydlí srodičímá má nevlastního bratra, který je o několik let starší a s kterým nebydlí společně. S oběma rodiči má velmi otevřený vztah, s otcem sportuje a s matkou tráví čas povídáním. Studuje střední školu v Prostějově.

Pozorování během rozhovoru: Zdeněk byl zpočátku rozhovoru ochotný, ale později byl zaskočen intimními otázkami. Odpovídal stroze a byl mírně nervózní. Na intimní otázky odpovídal s neochotou.

- **Zuzana H.**, 18let.

Rodinná situace: Zuzka bydlí s oběma rodiči a je jediná dcerka. S matkou má dobrý vztah, má užší vztahy s otcem. S otcem má chladnější vztah. Zuzka studuje v Přerově lyceum a ve volném čase hraje fotbal.

Pozorování během rozhovoru: Zuzka byla během rozhovoru nervózní, často se smála a intimní otázky se snažila „zlehčovat“. Při rozhovoru neudržovala oční kontakt a neustále si očím hrála.

- **Zuzana V.**, 20let.

Rodinná situace: Zuzka bydlí srodičímá s mladším bratrem. S matkou má problémový vztah, volný čas proto tráví raději mimo domov s přítelem. Vztahy v rodině považuje za chladné a srodičímá komunikuje jen velmi málo.

Pozorování během rozhovoru: Zuzka byla k rozhovoru vstřícná a celou dobu byla usměvavá. Zpočátku na ní byla vidět mírná nervozita, během rozhovoru se ale uvolnila a odpovídala. Na otázky odpovídala velmi otevřeně.

5.5 Realizace rozhovoru

Před realizací rozhovoru jsem si nastudovala literaturu vztahující se k tématu, abych mohla klást co nejvhodnější doplňující otázky. Vytvořila jsem scénář rozhovoru s 25 otázkami (příloha PI). Dívka jsem navíckladla otázky týkající se menstruace. Všichni respondenti byli informováni o nahrávání rozhovoru a o jeho pozdějším využití.

Rozhovory jsem prováděla v období měsíce leden a únor 2010. Lokální oblast, ve které jsem výzkum prováděla, byl Olomoucký kraj.

Termín a místo rozhovoru si respondenti zvolili sami. Většinou se odehrával u mě doma nebo mě pozvali k sobě domů. Všechny rozhovory probíhaly v klidném a tichém prostředí. Každý z dotazovaných se snažil odpovídat co nejlépe a zodpovědněji. Časové rozpětí rozhovorů se pohybovalo v rozmezí 20-30 minut.

5.5.1 Průběh rozhovoru

Nejdříve jsem respondentku vítala a seznámila ji s cílem mého výzkumu. Protože jsem měla určité otázky z rozhovoru jsem považovala za intimní, seznámila jsem každého dotazovaného s možností na otázku neodpovídat. Dále jsem je ujistila, že pokud se rozhodne pro nahrávání, nebude nikde zveřejněno a poslouží pouze k mé bakalářské práci. Každému z respondentů jsem nabídla, že jim zpracovanou práci pošlu e-mailem, protože se o její výsledky každý z nich zajímal. Poté jsem řešila samotné dotazování.

Všechny otázky jsem kladla popořadě a snažila se je pokládat tak, aby jim respondent dobře rozuměl. Pokud došlo k nějakému nedorozumění, hned jsem význam otázky uvedla napravo u míru. Z komunikace s mladými lidmi jsem měla zpočátku strach, ale později se ukázalo, že malý věkový rozdíl mezi námi komunikaci usnadnil a všichni se mi velmi otevřeně otevřeli. Během rozhovoru jsem si dělala zápisky srůznými detaily a doplňujícími, jako byly například nonverbální projevy (smích, váhání, nejistota).

Každému jsem na konci dala prostor pro jakékoliv otázky, případně doplnění týkající se tématu. Poté jsem poděkovala a rozloučila se.

5.6 Metod zpracování dat

Jednotlivé rozhovory jsem doslovně přepsala a tím získala bohatý textový materiál. Při přepisování rozhovorů jsem si několikrát přičetla a provedla otevřený kódování. Otevřeným kódováním rozumím lokalizaci témat v textu a přiřazení témat úmožnění. Kódování lze provádět poslovně, v větách, odstavcích či podle celých textů. Já jsem použila kódování vět, protože se mi zdálo nejvhodnější. Další částí analytického procesu je identifikace obecnějších kategorií. Pod tyto kategorie shrážeme kódy, které jsou si významově podobné a spadají ke stejnému jevu (Hendl, 2005).

6 VYHODNOCENÍ ROZHOVORŮ

V následující kapitole jsou popsány vzniklé kategorie, které se týkají adolescentů a jejich vnímání sexuální výchovy v rodině a ve škole. Dokaždé kategorie jsou v kontextu zahrzeny odpovídajícími jednotlivými respondenty.

6.1 Sexuální výchova ve škole

Každý z respondentů uvedl, že měl na základní škole sexuální výchovu. Pro některé bylo těžší si vzpomenout, což přispívá k tomu, že uvedli, že se tam nedozvěděli nic nového. Takže pro tato sexuální výchova nebyla stále stejná. Ptala jsem se, jak probíhala výchova ve škole, zda jim dala něco nového a ve kterém ročníku probíhala. Sexuální výchova ve škole by měla zabývat především prevencí rizikového sexuálního chování, předčasnými sexuálními zkušenostmi, těhotenstvím a rodičovstvím mladistvých, dále poruchami pohlavní identity, základní péčí o dítě, podrobnou anatomii lidského těla a fungováním pohlavního ústrojí. Respondenti si bližší informace buď ohůželi nepamatovali, takže její osnovy nemohu posoudit.

„Noc si tak vzpomínám, ani jsem neposlouchala. Nebýt to pro mě nic nového, když si to ani nepamatuju. Nepamatuju si ani průběh, asi jsem tam byly jen holky. Bylo to někdy na druhém stupni základce, někdy jak nám začala puberta.“ (Martina)

Všichni dotazující uvedli, že během výchovy byli rozděleni na chlapce a dívky. Tento způsob je na základních školách běžný. Jedním z důvodů je, že tyto informace některé děti slyší poprvé a většina se tím stydí. Dva uvedli, že to ho bylo v rozpacích naopak Zuzana H. uvedla, že je tím všem trapně. Průběh je ale podle výpovědí respondentů stejný, a znáto, že u dívky se mluví o menstruaci. Sexuální výchova probíhá mnohdy s využitím z učebnice, někde se pustí do filmu, jinde mají odbornou přednášku od kvalifikovaného pracovníka nebo ji provádí třídní učitel nebo učitelka v vyučovací hodině v rámci rodinné výchovy. Všichni respondenti uvedli, že výuka probíhá mezi 8. a 9. třídou.

„Nomy jsem měla normálně před tím v rámci rodinné výchovy. To nám dali už v brožurky, vločky, kondom... Měli jsme tam nějakou paní, a stejně jako u zdravotnic i táma přednášku. Jako jestli mi dala něco nového? Jak to probíhá, jsem věděla, ale ty nemoci jsem neznala. To bylo asi někdy v osmém třídě.“ (Michaela)

Dvě dívky uvedly, že je sexuální výchova ve škole spíše vystrašila a nepoučila je tak, jak si představovaly.

„Pamatuj si, že když jsme byly jen holky, bavily jsme se o menstruaci, pak jsme se bavily o chorobách. Ale přímou atomatu, aco člověk zažívá, to vůbec. To bylo spíš takový odstrašující, já jsem z toho měla špatný pocit, že čím dříve začneš, tím víc budeš mít nemocí a takový spíš odstrašující příběhy... Pamatuj si, že nás vyučující strašili. Jakože oddaluj to, co je dále to jde.“ (Petra)

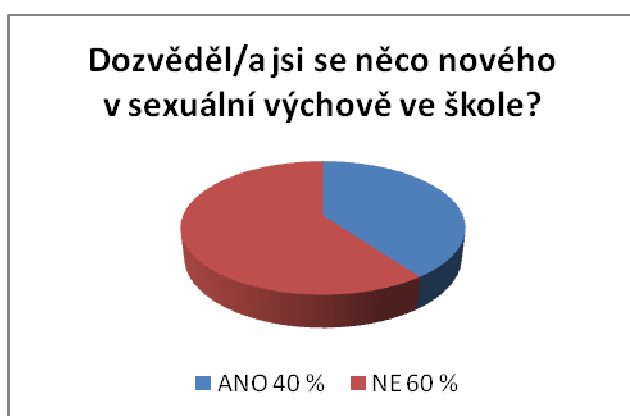
Alena zase během rozhovoru uvedla, že jim pouštěli na základní škole drastické video o potratu, což dle ní honzorunenív vůbec vhodné. Tato informace mě zaujala a snažil jsem se zjistit více informací, bohužel Alena s tím nepamatovala.

„Pouštěli nám film o potratu, z kterého jsem byla znechucená.“ (Alena)

Pouze dívky uvedly, že sexuální výchovu mají i na střední škole. Neprobíhá ale tak podrobně jak na základní škole, dostávají pouze občas balíčky se vzorky vložek, tamponů a kondomů. A k tomu příběhy o zodpovědném sexuálním chování. Zajímavou výpověď uvedla Radana, která je studentkou zdravotní školy.

„Sexuální výchovu jsem měla na zdravotní škole, nepřímou jako předmět, ale v rámci veřejného zdravotnictví. Tak já jsem všechno věděla za školy, z té zdravotní. Teď to máme taky ve škole... My jsme třeba nosili těhotenská břicha, chodili do schodů. Dostali jsme břicha a prsa a měli jsme dojit dopátěho patra. To byla hrůza, bylo to těžké.“ (Radana)

Tento způsob sexuální výchovy se mi zdá efektivní. Je dobré, aby si dívky vyzkoušely možné potíže v období těhotenství. Bohužel jsem se nezjistila, že by podobná praktická výuka probíhala i na jiných školách nebo zdravotnicích.

Obrázek 2: Nové informace
Zdroj: Vlastní

Obrázek 3: Sexuální výchovanost ředníškole
Zdroj: Vlastní

6.2 Komunikace sexualit ěvrodin ě

Stěžejní kategorií je komunikace o sexualit ěvrodin ě. Jak ukazuje tabulka na stran ě 35, adolescenti ú častnící se výzkumu komunikují s rodi ěi jen v polovin ěp řípadů. Dotěto komunikace jsempo čítala komunikaci, kdy ot ev řenášexuální výchovaneprob ěhla, a lerodi ěsd ětmi v p řípaděpot řebyosexumluví. Otev řeněosexumluví srodi ěi pouze 3 respon- denti – Michaela, Radana a Zden ěk. Michaela uvedla, že na toto téma mluví pouze smatkou, ale zatovelmiotev řeně. Radana másob ěmarodi ěiotev řenývztah, ale uvádí, že sexuální výchova od rodi ěů nebyla pot řeba, protože všichni v ěděla ze školy. Zden ěk má velmidobrývztah smatkou, se kterou mluví ovšem důvěrně.

„Zamamkou jsem šla, a římiporadísantikoncepcíakdyžjsem dostala menst ruaci. Takový tyzáklady. Bavíme se otom normáln ě, ale jensmamkou... Smamkou mám ot ev řenývztah, nebo jím se jínaniczeptat.“ (Michaela)

Radana uvedla, že pou ěněníosexuunínení nutné. Vzhledem ke studiu zdra v otníškoly je o všem dob řeinformovaná. Srodi ěijí a etat o komunikace problém ned ělá a n ěkdysiotom snimírada popovídá.

„Nikdy nebyla pot řeba m ěcov vys ětlovat, všechno jsem v ěděla ze školy. Spíš rodi ěse ptají m ě, řebanan ějakýnemoci.“ (Radana)

Zden ěk jako jediný uvedl, že probíral srodi ěiitěmamasturbace.

„Když mám n ějaký problém, mamka m ěpom ũže a poradí. Aspo řn vím, jak jsemám chovat. Když jsem cht ěln ěcov ědět, tak jsem seto od ní doz v ěděl... Jednou jsem mluvil sta řkou o masturbaci, ne vímuž, comi říkal, ale cítil jsem setrapn ě. Oda řkyteda hodn ě.“ (Zden ěk)

Petra Zuzana V. s rodiči mluví k tématu minimálně, ale i u nich nějakým způsobem sexuální výchova proběhla. Zuzana V. uvedla, že s rodiči o sexualitě sice nemluví, ale matka jí dala v desetileté knihu *Sexuální výchova* a tam se všedozvěděla, matky se mohlo dostat na jasnosti. Ale i přes to matka o toto téma nikdy nemluví. Petr má smatku ochladný vztah, mluví spolu jen velmi málo, proto sníte o druh komunikace nepřipadá v úvahu. Nahrazuje jim to čín řitel Pavel, se kterým má Petr dobrý vztah.

*„Rodiče mi nic ne vysvětlují, ale když mi bylo deset, tak mi mamka dala knihu *Sexuální výchova*, ale to je tak všechno. V úbec se o tom polune bavíme.“ (Zuzana V.)*

„Ne, tak matka se o tom v úbec ne bavím. S Pavlem se o tom bavím už. Ale mamka mi nic ne říká. Ani bych se jí nezeptal, ani bych se s ní o tom ne bavil.“ (Petr)

U zbýlých čtyř respondentů žádná sexuální výchova neproběhla a s rodiči o sex nemluví. U každého z nich z jiného důvodu. Například Martina to připisuje tomu, že má rodiče o dost starší než její vrstevníci nebo Daniel uvedl, že rodiče nechal výchovu na škole.

„Unás se sex neřeší, žádná sexuální výchova u nás neproběhla. Nikdy jsem se rodiči o nic ne ptala. Myslím, že to je hlavně kvůli tomu, že mám starší rodiče a rodiče jsou dost konzervativní.“ (Martina)

„Unás byla sexuální výchova nulová. Ale ne vadí mi to, protože všechno, co jsem potřeboval, jsem včas zjistil a sivitě škole.“ (Daniel)

Podle Petry je u nich doma sex tabu. S rodiči o téma sexuality nemluví hlavně proto, že matky má zastaralé názory a otec je velká autorita, mázně respekt a komunikace s ní má toto téma nepřipadá v úvahu. U Aleny také žádná sexuální výchova neproběhla, ale kdyby potřebovala něco vědět, nebála by se zeptat. Ani jeden z respondentů nevěděl, že by mu to fakt vadilo. Zuzana H. to dokonce uvítala.

„Unás doma je sextabu. Nechci, aby mi rodiče něco vysvětlili, cítil bych se trapně... Sexuální výchova jako taková u nás neproběhla, ale ani mi to ne vadí, nezažila jsem potřebovat rodiče ani jak konzultovat. Bylo by mi trapně. Má kamarádka se o to už nepro konzultovat.“ (Zuzana H.)

Všech respondentů jsem se také ptala, jak jim rodiče vysvětlili po četí, když byly malé děti. 5 dotazovaných uvedlo, že si ani takové věci nepamatují. 4 uvedli, že jim rodiče řekli, že „dětinoš čáp“ a pouze Michaela vypověděla, že jí rodiče vysvětlili po četí na děhotné tetě.

6.3 Zdroje informací o sexu

Další téma našeho rozhovoru se týká hlavních zdrojů sexu, odkud všichni adolescenti informace čerpají. Můj dotaz zněl, koho se ptali jako prvního, když měli nějakou otázku k tématu.

Jako **prvotní zdroj** informací respondenti nejčastěji uváděli kamarády. Uvedlo je 6 respondentů, 2 respondenti se poprvé ptali matky a 2 situace informací nepamatují.

„Poprvé jsem se obrátil na mamku, ta mi vysvětlila všechno, co jsem chtěl vědět.“ (Zdeněk)

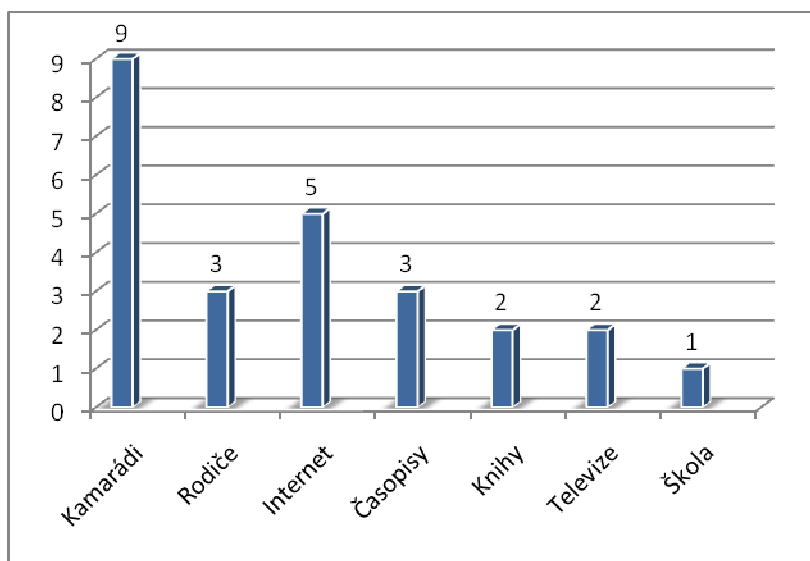
„Tak já myslím, že jsem se otom bavil s kamarádkami, když jsem četl časopisy. Rodičů jsem se nikdy neptal, ani bych se s nimi otom bavil.“ (Zuzana V.)

Mezi nejčastěji uváděné **důležité** zdroje informací patří kamarádi a internet. Kamarádi měli nad ostatními zdroji velký náskok. Adolescenti dále uváděli rodiče, knihy, časopisy, televize a školu. Každý mohl uvést libovolný počet zdrojů.

„Já jsem všichni věděl ze školy, tajemství je důležitější zdroj.“ (Radana)

„Čerpám z internetu a od kamarádů, kteří mají zkušenosti.“ (Zuzana H.)

„Tak já čerpám od kamarádek, od mamky a taky z internetu a televize.“ (Michaela)

Obrázek 4: Nejčastější zdroje informací
Zdroj: Vlastní

6.4 Vyjadřování citů a stupně intimity v rodině

Sociální dovednosti, navazování kontaktů, způsob komunikace a projevy náklonnosti si každá dítěte přenáší z rodiny. Je tedy velmi důležité, jak se sobě doma rodiče chovají a jak se chovají k dítěti. Projevyněhy, lásky a také vztahů má vliv na to, jestli se doma mluví o sexu otevřeně. Vztahy v rodině jsou zdrojem zkušeností budoucích partnerských vztahů a pro rodičovství. V této kategorii jsem položila několik otázek týkajících se způsobu vyjadřování citů rodičům, mezi rodiči a jak si lásku projevují adolescenti se svým partnerem. Každý z respondentů také odpovídal na téma nahoty a vztahů k sexualitě doma.

Otázka **projevů lásky** byla pro adolescenty nejspíše složitější. Nad touto otázkou se nejdéle zamýšleli a dlouho na ni hledali odpověď. Naprostá většina vypověděla, že si lásku s rodiči a mezi sourozenci dávají najevo činy a slovy. Jediná Zuzana V. uvedla, že nepozoruje žádné projevy lásky a že vztahy v rodině jsou celkově chladné.

„Tak u nás to neprobíhá tak, že si to říkáme. U nás jsou to spíše činy. U mamky je to tak, že mi ve všem vychází vstřícně, pomáhá mi se školou a finančně mě podporuje. Já jsem řekla, že mě má ráda a otec má rád atomistu. Nepotřebuji, aby mi to říkala. Já jsem se behodní.“ (Zuzana H.)

Všichni respondenti vypověděli, že lásku se svým partnerem si dávají najevo hlavně fyzicky (polibky, objetím...) a slovně. Chlapci také uváděli, že se svým přítelkyním dokazují lásku kupováním dárků.

„Tak dávám jí to najevo tím, že jí něco koupím, že spolu trávíme čas. Tak jí to říkám. No atak fyzicky, to je důležité.“ (Petr)

Při otázce, jak si dávají lásku najevo rodiče, se spousta dotazovaných smála a někteří se dokonce styděli, odpověděli však všichni. 3 respondenti uvedli, že si lásku najevo nedávají, 1 odpověděl, že slovně, 1 neví a 5 uvedlo, že podobně jako oni se svým partnerem - tedy slovně a fyzicky.

„Podobně jako já. Fyzicky určitě. Tak tak, že jsou u sebe milí. Kdyby se neměli rádi, tak spolu nebudou.“ (Michaela)

„Naši si to najevo nedávají, ale rádi se mají. Ale moc si to najevo nedávají, tedy ani jak viditelně.“ (Martina)

Vztah k sexualitě v rodině se samozřejmě odvíjí od toho, zda probíhá sexuální výchova nebo ne. Adolescenti, kteří touto výchovou prošli, a ti, kteří mají s rodiči důvěrný vztah,

uvedli, že postoj k sexualitě je u nich doma určitě otevřený. Zbylých 5 dotazovaných uvedlo, že sexualita je doma tabu.

„Unás je to otevřený vztah. Nebojím se ani nic zeptat, teda mamky, s tátou se o tom moc nebavím. Rodiče jsou v tomhle tolerantní a moderní.“ (Zdeněk)

„Unás je tohle tabu. Nemluvíme o tom nikdy ani napřed, abychom se sezeptali.“ (Zuzana)

Téma **nahoty** je zajímavým doplněním kategorie. 5 respondentů vypovědělo, že před rodiči si sice nechodí nahý, ale nestydí se před nimi. Považují za normální před rodiči chodit ve spodním prádle, ale úplně nahotaužnění v jejich mizech. Častotaké uvádějí, že se s rodiči koupali, když byli děti. Další 3 respondenti uvedli, že nahota je u nich doma naprosté tabu a před rodiči by nešli ani ve spodním prádle. Pouze 2 dívky vypověděly, že nahota je naprosto přirozená. Před rodiči chodí nahé, protože jsou oddělství vedeny k tomu, že se nemusí zanicstydět.

„My když se koupeme, tak máme normálně otevřený dveře. Oddělství jsem vedená k tomu, že se nemusím zanicstydět. Unás je to normální.“ (Michaela)

„To je normální. Já mám koupelnu naproti pokoji, takže někdy projdu jen tak. Nebokdyž se někdo sprchuje, tak tam jde normálně až do chodby. Nezamykáme se.“ (Radana)

„Nahota je pro mě celou rodinu tabu. Tady se nikdy neproměňuje ve spodním prádle, natož nahý.“ (Daniel)

„Když jsme byli menší, tak jsme se snažili koupali ve vaně. Teď je to ale tabu.“ (Zuzana V.)

„Tak s mamkou v koupelně chodíme nahý, ale před tátou ne. Ale máme to takový volnější, než co slyším od kamarádek nebo od přítele. Třeba před tátou chodím normálně ve spodním prádle, jak to mají řízení normální a přirozený. Někteří nejdou ani do té podprsenky. Unás je to v pohodě. Táta bráchatady tak chodí normálně v trenýrkách, to se tak nebere. Horší je to s tou úplnou nahotou. To bylo akorát, když jsme byli malí a koupali jsme se s mamkou a tátou ve vaně.“ (Petra)

„Tak mamka je taková, že se nestydí. Táta tak ano. Žeby chodil nahý, to ne, ale ve spodním prádle to jo, to nevadí. Když jsem byla malá, tak jsem se s ní koupala.“ (Zuzana H.)

6.5 Názory na kontroverzní témata

V následující kategorii jsem se zajímala o názory adolescentů na kontroverzní témata, jako je homosexualita a prostituce. Pokládala jsem respondentům otázku, zda si myslí, že jsou **ovlivněni názory svých rodičů**. Devět z nich uvedlo, že rodiče nejsou ovlivnění z tohoto důvodu, že si navšechnou svůj vlastní názor. Někteří se utětootázky dlouho rozmýšleli a později v průběhu rozhovoru uvedli, že jejich rodiče možná v určitém případě je ovlivnily. Petr jako jediný vypověděl, že rodiče na něj v této oblasti mají určitě vliv.

„Myslím, že ne. Udělal jsem si navše svůj názor. Spíš někdy opačný, třeba homosexualitě. Ta třeba to neuznává, já si myslím, že je to běžná věc. Oni mi tím vůbec neovlivnili.“ (Zuzana V.)

„My jsme to moc neprobírali. Názory mamky mě neovlivnily, protože jsem byla ovlivněná časopisy. Ona mi třeba tvrdila, že antikoncepce je špatná, že tampony jsou špatný, že člověk z toho dostane záškrta a že se nesmí nosit. A takový typ předpotopní názory, u kterých jsem dávno předělala časopisů, že to tak není. Takže všechny ty její názory jsem brala rezervou.“ (Petra)

V názorech na **prostituci** se všichni většinou dost lišili. Tři respondenti prostituci úplně zavrhnou a odsuzují. Dvě dívky vypověděly, že pro tuto práci mají pochopení, pokud žena potřebuje peníze a nemůže je sehnat jinde. Další dva respondenti pro prostituci nic nemají a jednoduše o tom nezajímá. Petra prostituci rozdělila na dvě kategorie, a to luxusní společnosti, které schvaluje, a prostituci na ulicích a s nimi, kterou zavrhuje.

„Jako já bych to nedělala. Ale dokážu pochopit někoho, kdo je ve špatné situaci. Ale já kdybych byla v takové situaci, tak bych dělala raději striptýž. K tomu bych se snížila. Raději všechno jiné než aby chvilky spala.“ (Michaela)

„Tak to nemám nijak zvlášť pozitivní postoj. Tady mi možná trochu ovlivnili rodiče, jako že to není správné a tak. A to práce jako každá jiná. Jak se říká, je to nejstarší řemeslo.“ (Daniel)

„Myslím, že prostituce by měla být zakázaná kvůli přenosu pohlavních nemocí. Myslím, že je to poníženo. To je špatná práce, zavrhuji to.“ (Zuzana H.)

Homosexualitu všichni tolerují. Rozdíly byly pouze v tom, že čtyři adolescenti mají problém s blízkostí homosexuálů ve svém okolí. Šest respondentů je úplně tolerantní a nevidí na homosexualitu nic špatného. Chlapci vypověděli, že by měli problém mít homosexuála

zakamaráda. A často také uvádějí, že ženásnáklonností prostejnépohlaví jim vadí méně než mužhomosexuál.

„Tomiv úbecnevadí, jakomajíse rádi, takproč byspolunemohli být. Lepší, když spolu jsoudvaklucinebodvčetněholky, nežkdybybylkluksholkou, kterounemarádabudesníjen kvůli okolí. Že by to okolí vadilo... Určitě jsem tolerantní. Tedy pokud mě nebude chtít líbat nějakáholka.“ (Martina)

„Taktomivadí, jemitonepříjemné. Ale to je každéhověc. Jsem tolerantní, ale kdybypříšlikemně, tak bych jenepustil.“ (Zdeněk)

Součástí kategorie byla otázka na **informovanost o AIDS**. V tom nebyl žádný problém, všichni jsou dostatečně poučení a na mé otázky odpovíděli bez váhání a správně. Ptala jsem se, jak se AIDS přenáší, zdá se dále čítavyléčitajak senenakazit.

6.6 Antikoncepce

Povinností každého rodiče je informovat své dítě o používání antikoncepce. Očekávala jsem, že i kdyby rodiče sdělili o sexu jinak nemluvili, tak antikoncepci je třeba a, okterése každý rodič zajímá. Ale tady jde zase o důvěru mezi rodičem a dítětem. Je velmi důležité, aby bylo dítě poučeno, jaké jsou druhy antikoncepce, kdy je užívat a jak je používat. Tyto informace poskytují dětem školavrámcisexualní výchovy, ale i přesto bych měla každý rodič ujistit, že je dítě v tomto ohledu informované a nepotřebuje poradit. Antikoncepce je nesmírně důležité nejen jako ochrana proti nechtěnému těhotenství, ale také jako ochrana před pohlavními nemocemi.

Přesto všechno pouze čtyři respondenti mluvili o antikoncepci se svými rodiči, vždy převažněs matkou. Zbýlých šest adolescentů na toto téma s rodiči nikdy nemluvilo, čtyři dívky šly rovnou ke gynekologovi a dva (Alena a Dan) mluvili pouze s kamarády nebo informacenašlinainternetu.

„Rodiče semnou na toto téma nikdy nemluvili. Kdybych ji potřebovala, tak bych šla rovnou k doktorovi, nezamamkou.“ (Alena)

Zdeněk, Petr, Michaela a Radana jsou poučeni od rodičů. Všichni kromě Petra dříve vypověděli, že u nich sexuální výchova proběhla od rodičů a vztahy mají velmi důvěrné. Petr s matkou o sexu nikdy nemluvil, ale kdyžsinašelpřítelkyni, matka ho o antikoncepci poučila.

„Když jsem musela vyměnit prášky, tak jsem to řešila s mamkou. Vím, že ona ji nebere a proč ji nebere. Když jsem jí potřebovala, tak jsem mamce jen řekla, že jde k doktorce. Ona ví, že já to mám skrz tu školubližší vztah, že vím, o co jde a tak. Normálně jsme se o tom bavili. Ale neptám se mě, ským spím a tak. Teď je jít asi jasný, že nikoho nemám.“
(Radana)

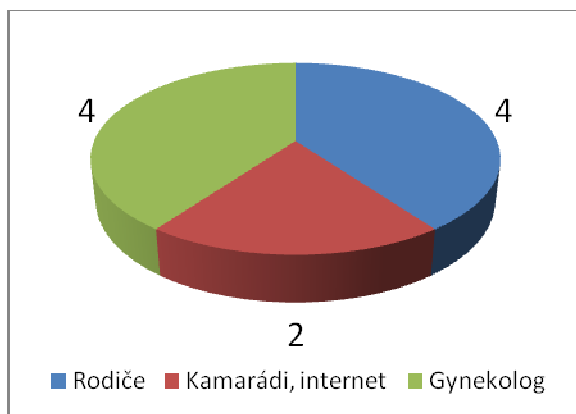
„O antikoncepci mi říká mamka. Kdybych jí potřebovala, tak bych řekla mamce.“ (Zdeněk)

Petra, Zuzana H., Zuzana V. a Martina vypověděly, že s rodiči o tématu antikoncepcenikdy nemluvily a šly si pro informace rovnou ke gynekologovi. Matka Petry si myslí, že antikoncepce je škodlivá, proto sním Petra mluvit ani nechtěla. Zuzana H., Zuzana V. a Martina s rodiči o sexu nikdy nemluvily, proto nepřípadalovávanitéma antikoncepce.

„Informace mám od gynekologa. Když jsem jí potřebovala, tak doma jsem to rodičům neřekla, šla jsem rovnou k doktorce.“ (Martina)

„Antikoncepci beru už rok, takže sním mám zkušenost i. Šla jsem rovnou k doktorovi, ne za mamkou. Tatova úbec neví. Poradila jsem se s kamarádkami. Myslím, že od doktora jsem dobře informovaná.“ (Zuzana H.)

„Šla jsem rovnou za gynekologem, mamce jsem řekla pouze o peníze. Jinak jsem to sním neřešila. Ke gynekologovi jsem šla poprvé, až jsem potřebovala prášky. Jinak o antikoncepci jsem dobře informovaná, hodně to bych bylo téma. Zeptala jsem se gynekologa, co mi doporučí.“ (Zuzana V.)

Obrázek 5: Informace o antikoncepci
Zdroj: Vlastní

6.7 Menstruace

O menstruaci byla každá dívka informovaná dříve, než začala menstruat. A to buď ze školy, z časopisů nebo od matky. S matkou mluvilo především za čátek menstruace pět dívek, Zuzana H. a Martina o menstruaci v děděly ze školy a od kamarádek. Každá dívka ale za matkou přišla, jakmile menstruaci dostala.

„Tak dříve, než jsem jim řekla, jsem o tom byla informovaná. Takže v čas. Ale jak to přišlo, řekla jsem mamce a ta mi řekla, co mám používat a tak. Nakoupila mi věci, ale to jsem se o tom bavily jen tehdy jednou. V děděla jsem o tom z informatických letáků od kamarádek. Ale nevímkdy, toužehodně dlouho.“ (Zuzana H.)

„Něco jsem v děděla, ale já jsem to dostala strašně brzo, tak jsem z toho byla celá taková zmatená, tak mi to mamka pak ještě jednou všechno vysvětlila. Jak v děděla jsem, co to je, a le nedokázala jsem to popsat. Já jsem to dostala asi v jedenácti, takže jsem si řekla, že bych měla, že v noci nemenstruji. Prostě celá zmatená.“ (Michaela)

Některé dívky uvedly, že za matkou šly o jediné věci, protože nebyla jiná možnost menstruace byla jediné intimní téma, o kterém s matkou mluvíly.

„No poprvé a na posledním mamkou, ale to až když přišla... Jako já si s mamkou moc nerozumím a v tomhle ohledu se spolu vůbec nebavíme. To bylo prostě, že to přišlo a já nevěděla, tak jsem šla za ní. Ale jinak bych nešla.“ (Martina)

Velkou roli v informovanosti hrály časopisy. Všechny dívky kromě Michaely vypověděly, že se o menstruaci čerpaly bližší informace právě z nich. A každá dívka uvedla, že spousta informací přichází z letáček a brožur, které dostávají ve škole.

„My jsme měly na gymnáziu takový výchovný programy, kde jsme dostávaly krabičky se vzorky tampónů a vloček, tak jsme si to pročetly. A když jsem byla menší, tak bylo něco v televizi, tak jsem řekla mamce, že bych to chtěla vidět. Tak ona odvedla bráhu a zeptala se, co chci vidět. Jenže pak už mi to bylo trapné a nechtěla jsem to snít řešit. Tak pak jsem to ještě v četla v časopisech. Apak, když to přišlo, tak jsem akorát mamce řekla, že co to je a ona mi dala vločku a reklama o jak. Tímto skončilo.“ (Petra)

Vyjadřování náklonnosti a projevy lásky v rodině byla nejspíše složitější skupina otázek. Adolescenti nadto těmito otázkami dlouze přemýšleli. Nakonec každý uvedl, že rodiči si lásku dávají nejen ve činy, ale slovy. Pouze jediná dívka uvedla, že silá skunajevo nedávají. Celá tato kategorie se zase odvíjí od toho, jak moc jsou si děti a rodiči blízcí. Adolescenti, kteří dříve odpovíděli, že rodiči o sexu mluví, neměli problém ani s nahotou v rodině a studem před rodiči. Zbylí respondenti uváděli, že nahota je naprostě tabu.

Pouze jediný respondent si myslí, že rodiči ovlivnili v názorech na kontroverzní sexuální témata. V několika případech měli dospívající dokonce naprosto odlišný názor než jejich rodiče. Mladí lidé jsou tolerantnější a mají více pochopení, například homosexualitu a rozdíl od svých rodičů tolerují všichni. Vliv rodičů vidím samozřejmě i v tom, že mají opačný názor, zejména adolescenti, kteří rodiči nevychází, se snaží být co nejvíce odlišní od svých rodičů.

Očekával jsem, že i když rodiči nebudou sdětními mluvčími o sexualitě, natéma antikoncepce se všichni vyjádří a své děti poučí. K mému překvapení na toto téma mluvili rodiči pouze čtyři respondenti zbylých šesti pro informace se poradili s gynekologem nebo kamarádovi. Protože toto téma považují za nejduležitější z oblasti sexuální výchovy, je pro mě absence komunikace překvapivá. O antikoncepci mluvili zase jen tři rodiče, kteří své děti poučí i v jiných oblastech sexuality.

Oproti tomu menstruace je téma nejvíce probírané. Každá matka se svou dcerou o menstruaci mluvila a poradila jí. Spousta dívek ale uvedla, že menstruace byla jediné téma jejich komunikace v intimní oblasti a matkoušly jen proto, že neměly jinou možnost.

ZÁVĚR

V bakalářské práci jsem zpracovávala téma sexuální výchovy. Toto téma je stále málo probírané a význam sexuální výchovy je podceňován. Sexuální výchova se věnuje jen velmi málo pozorností.

Teoretická část zpracovává téma rodiny a rodinné výchovy, dále adolescence a vztahů v adolescenci. Důležitou kapitolou je samozřejmě sexuální výchova jen v rodině, ale i ve škole. V kapitole Vztahy v dospívání je rozebráno sexuální chování v dospívání a vztahy s rodiči, ve škole a s vrstevníky. Práce dále pojednává o rodinné výchově jako o výchovném předmetu a objasňuje téma, proč by měla škola zastupovat rodiče při sexuální výchově.

Praktická část popisuje průběh sexuální výchovy ve škole a v rodině. Upozorňuje na důležitost sexuální výchovy podané rodiči a přibližuje její vnímání adolescenty. Každý respondent je jedinečný, stejně jako vztahy v jeho rodině a důvody pro českou sexuální výchovu probíhala či probíhá. Práce přibližuje vztahy v rodinách a hledá souvislosti s komunikací o sexualitě. Provedla jsem rozhovory s deseti adolescenty a práci zpracování pomocí otevřeného kódování, mi vzniklo sedm kategorií. Každá kategorie popisuje důležitou část spojenou s komunikací o sexualitě a shrnuje výsledky výzkumu.

Bakalářská práce je získanými údaji přínosem hlavně pro rodiče, kteří jsou na pochybách a bojí se mluvit se svými dětmi o intimních tématech. Práce poukazuje na důležitost komunikace rodiče sdíletem o sexualitě. Z rozhvorů je patrné, že rodiče, kteří mají s dětmi otevřený vztah, mají vztah zároveň bližší a lépe si rozumí. Děti rodičům plně důvěřují a nerozdíl od školy, tyto informace od rodičů vnímá lépe. Výuka sexuální výchovy na základních školách probíhá vždy, nastává v různých školách individuálně podle typu školy. Prácem může také posloužit jako odraz sexuální výchovy na základních školách.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ČAČKA, O. *Nástin psychologie II: pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2002. ISBN 80-7315-016-6.
- ČAPEK, R. a kol. *Dialogy výchovy 3: antologie studijních textů k předmětu Teorie výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2006. ISBN 80-7041-931-8.
- DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-0139-7.
- GJURIČOVÁ, Š., KUBIČKA, J. *Rodinná terapie: systematické a narativní přístupy*. Praha: Grada, 2003. ISBN 80-247-0415-3.
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- HINTNAUS, L. *Člověk a rodina: smysl a funkce rodiny*. České Budějovice: JUZF České Budějovice, 1998. ISBN 80-7040-315-2.
- JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.
- JANIŠ, K. *Učební text k problematice rodinné a sexuální výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. ISBN 978-80-7041-898-7.
- JANIŠ, K., ČÍŽKOVÁ, Š. *Slovník frekventovaných pojmů k rodinné a sexuální výchově*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-153-7.
- JANIŠ, K. Příspěvek k pojetí rodinné výchovy. In *Rodinná a sexuální výchova: problémy, akcenty, souvislosti: sborník příspěvků z 5. celostátní konference: k aktuálním otázkám rodinné výchovy, Hradec Králové 17. 4. 2002*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2002, s. 48-51. ISBN 80-7041-317-4.
- KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. *Člověk-prostředí-výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.
- MACEK, P. *Adolescence*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7.
- MACEK, P., LACINOVÁ, L. *Vztahy v dospívání*. Brno: Barister & Principal, 2006. ISBN 80-7364-034-1.
- MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-494-X.
- RAŠKOVÁ, M. *Připravenost učitelů k sexuální výchově v kontextu pedagogické teorie a praxe v české primární škole*. Olomouc: UPOL, 2008. ISBN 978-80-244-2077-6.

SCHNEIDEROVÁ, S. *Cobym žlydívkyv ědětolásce*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-498-2.

TROJAN, O. *Jak mluvit s dětmi o sexu: rádce pro rodiče*. Praha: Fragment, 2009. ISBN 978-80-253-0833-2.

UZEL, R., MITLÖHNER, M. *Vybrané otázky lidské sexuality*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-609-9.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-0956-0.

WEISS, P., ZVĚŘINA, J. *Sexuální chování v ČR: situace a trendy*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-558-X.

ZVĚŘINA, J. *Sexuologie (nejen) pro lékaře*. Brno: CERM, Sexuologický ústav 1. lékařské fakulty UK a VFN Praha, 2003. ISBN 80-7204-264-5.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr.1. Složení respondentů podle pohlaví.....	34
Obr.2. Nové informace.....	41
Obr.3. Sexuální výchova na střední škole.....	42
Obr.4. Nejčastější zdroje informací.....	44
Obr.5. Informace o antikoncepci.....	49

SEZNAM TABULEK

Tab. 1. Respondenti.....	35
--------------------------	----

SEZNAM PŘÍLOH

PI: Základní scénář rozhovoru

PŘÍLOHA I: ZÁKLADNÍ SCÉNÁŘ ROZHOVORU

Kolik let?

Jak trávíte volný čas?

Řekněte něco o tvé rodině.

Jste vdaní?

Kolik spolužáků máte a jak často se s nimi setkáváte?

Máte přítelkyni/přítele?

Uvažujete o partnerském vztahu?

Uvažujete o sexu? Jak často? Máte nějaké zkušenosti? Máte nějaké otázky?

Řekněte něco o svém životě.

Jak probíhala sexuální výchova ve škole? Dozvěděli jste se nějaké nové informace nebo už jste se o ně dozvěděli? V jakém prostředí jste se učili?

Někdy se obrátíte na někoho, když máte nějaké otázky?

Řekněte mi, jaké jsou podle vás nejlepší zdroje informací. Odkud nejčastěji čerpáte?

Jak se cítíte, když se o něco ptáte?

Jak se cítíte, když se o něco ptáte?

Jak se cítíte, když se o něco ptáte?

Jak se cítíte, když se o něco ptáte?

Myslíte, že nějaké zprávy o sexuálním tématu nějak ovlivnily?

Co si myslíte o prostituci?

O homosexualitě?

Co víte o AIDS?

Mluvili jste někdy o masturbaci?

O antikoncepci jste mluvili? Jakým způsobem, kdy jste ji použil/a?

Jaký je váš názor na nudu? Navštívíte někdy někoho, když máte nějaké otázky?

Co máte doma? Máte nějaké zájmy nebo hobby?

Máš nějaký nepříjemný sexuální zážitek? Ovlivnil tě nějak?

Dívky – Kdo a kdy ti vysvětlil menstruační cyklus?

Pamatuješ si, když si byl/a malý/malá, že by ti rodiče vysvětlili, proč se tělo mění? Těba nebo mladší sourozence.

Co si představíš pod pojmem sexuální výchova?

Jaký má pro tebe význam?

Můžeš minizároveň rozhodnout o své sexuální výchově v rodině?

Chceš se zeptat na něco k výzkumu? Máš nějaké připomínky k rozhovoru? Chceš něco dodat?